

Handläggare
Lars Wennberg

Till
Hägersten-Liljeholmens
stadsdelsnämnd

Telefon: 08-50823064

Verksamhetsplan 2018 för Hägersten-Liljeholmens stadsdelsnämnd

Förslag till beslut

1. Verksamhetsplan 2018 för Hägersten-Liljeholmen godkänns och överlämnas till kommunstyrelsen och stadens revisorer.
2. Omslutningsförändringar om 180,3 mnkr godkänns och anmäls till kommunstyrelsen.
3. Ansökan om medel för att motverka hemlöshet görs hos kommunstyrelsen om totalt 2,9 mnkr, se bilaga 8.
4. Ansökan om medel för klimatinvesteringar görs hos kommunstyrelsen om 15,2 mnkr, se bilaga 10.
5. Ansökan om medel för åtgärder för giftfri förskola görs hos kommunstyrelsen om 5,2 mnkr, se bilaga 11.
6. Ansökan om medel för kompetensutvecklingsinsatser görs hos kommunstyrelsen om 0,6 mnkr, se bilaga 9.
7. Ersättningar till nämndens utförarenheter fastställs i enlighet med detta ärende, se bilaga 4.
8. Internkontrollplan 2018 godkänns, se bilaga 2.
9. Resultatenheterna fastställs i enlighet med detta ärende.

Anders Carstorp
Wennberg

Lars

stadsdelsdirektör
avdelningschef

Hägersten-Liljeholmens
stadsdelsnämnd

Box 490, Telefonvägen 30
12904 Stockholm
08-50823064
8-50822000
lars.wennberg@stockholm.se

stockholm.se

Innehållsförteckning

Inledning	4
1. Ett Stockholm som håller samman	12
1.1 Alla barn i Stockholm har goda och jämlika uppväxtvillkor.....	13
1.2 Tidiga sociala insatser skapar jämlika livschanser för alla	15
1.3 Stockholm är en stad med levande och trygga stadsdelar	21
1.4 Stockholm är en stad med högt bostadsbyggande där alla kan bo	24
1.5 Stockholm har ett rikt utbud av idrott och fritid som är tillgängligt för alla	25
1.6 Alla stockholmare har nära till kultur och eget skapande	26
1.7 Alla äldre har en trygg ålderdom och får en äldreomsorg av god kvalitet	27
2. Ett klimatsmart Stockholm	33
2.1 Energianvändningen är hållbar.....	33
2.2 Transporter i Stockholm är miljöanpassade	34
2.3 Stockholm har en hållbar mark- och vattenanvändning	34
2.4 Stockholms kretslopp är resurseffektiva	35
2.5 Stockholms miljö är giftfri	35
2.6 Inomhusmiljön i Stockholm är sund	36
3. Ett ekonomiskt hållbart Stockholm	37
3.1 Stockholm är en världsledande kunskapsregion.....	37
3.2 Stockholm är en företagsvänlig stad	38
3.3 Fler jobbar, har trygga anställningar och försörjer sig själva	38
3.4 I Stockholm är det enkelt att utbilda sig genom hela livet	40
3.5 Stockholms stads ekonomi är långsiktigt hållbar	41
4. Ett demokratiskt hållbart Stockholm	41
4.1 Stockholm är en jämställd stad där makt och resurser fördelas lika	42
4.2 Stockholms stad är en bra arbetsgivare med goda arbetsvillkor	43
4.3 Stockholm är en stad som lever upp till mänskliga rättigheter och är fritt från diskriminering	46
4.4 Stockholm är en stad som respekterar och lever upp till barnets rättigheter i enlighet med FN:s barnkonvention	47
4.5 Stockholm är en stad där ingen behöver vara rädd för våld	48
4.6 Stockholm är en tillgänglig stad för alla	49
4.7 Stockholm är en demokratisk stad där invånarna har inflytande.....	51

4.8 Offentlig upphandling utvecklar staden i hållbar riktning	51
Uppföljning av ekonomi.....	53
Nämndens ekonomiska förutsättningar	53
Investeringar.....	59
Försäljningar av anläggningstillgångar	59
Resultatenheter	59
Verksamhetsprojekt (driftprojekt).....	60
Budgetjusteringar	60
Omslutningsförändringar.....	60
Medel för lokaländamål.....	61
Övriga ekonomiska redovisningar.....	61
Kvalitetsarbete.....	61
Övrigt.....	62

Bilagor

Bilaga 1: Bilaga 1. SLK-blanketter

Bilaga 2: Bilaga 2. Plan för internkontroll med väsentlighets- och riskanalys

Bilaga 3: Bilaga 3. Plan för upphandling

Bilaga 4: Bilaga 4. Ersättningsnivåer för intäktsfinansierade verksamheter

Bilaga 5: Bilaga 5. Organisationsschema

Bilaga 6: Bilaga 6. Förteckning över lagar och styrdokument

Bilaga 7: Bilaga 7. Kompetensförsörjningsplan

Bilaga 8: Bilaga 8. Ansökan om medel för arbete mot hemlöshet

Bilaga 9: Bilaga 9. Ansökan kompetensutvecklingsmedel

Bilaga 10: Bilaga 10. Ansökan om investeringar för klimatåtgärder

Bilaga 11: Bilaga 11. Ansökan om medel för åtgärder för giftfri förskola

Bilaga 12: Bilaga 12. Översikt nämndens aktiviteter kopplat till miljöprogrammet

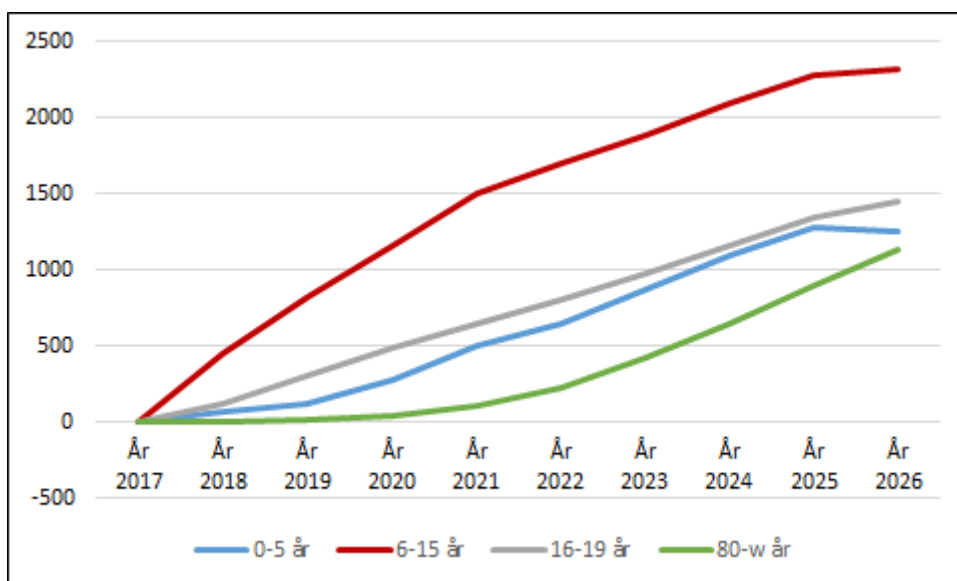
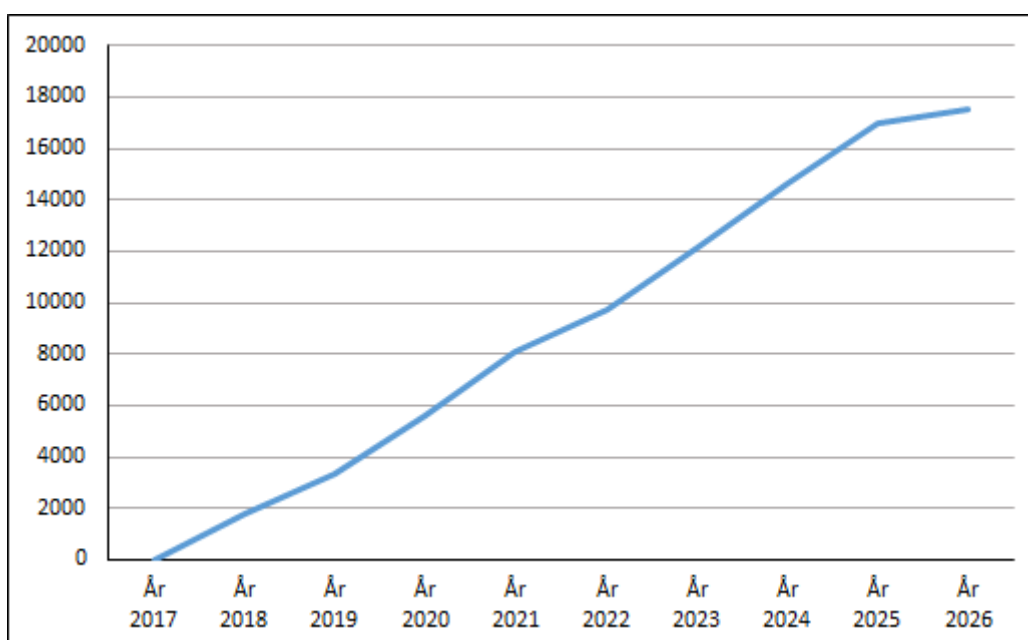
Bilaga 13: Bilaga 13. Översikt nämndens aktiviteter kopplat till lokalt utvecklingsprogram

Inledning

Hägersten-Liljeholmen är ett av Stockholms snabbast växande stadsdelsområden. Stadsdelsnämndens bidrag till att uppfylla kommunfullmäktiges mål är att ansvara och driva verksamheter och service av god kvalitet för de som bor och kommer att bo i stadsdelsområdet samt att i dialog med invånare och brukare utveckla den service som ges inom olika verksamhetsområden.

I Hägersten-Liljeholmens stadsdelsområde bor det ca 90 000 personer. Inom stadsdelsområdet finns stadsdelarna, Aspudden, Fruängen, Gröndal, Hägersten, Hägerstensåsen, Liljeholmen, Midsommarkransen, Mälarhöjden, Västberga, och Västertorp.

Prognos på befolkningsförändring samt vissa åldersgrupper.

Oavsett ålder ska stadsdelsområdets invånare liksom besökare och företagare uppleva Hägersten-Liljeholmen som tryggt och attraktivt.

Inriktning som är hållbar och smart

Verksamhetsplanen för Hägersten-Liljeholmens stadsdelsnämnd anger inriktningen för nämndens verksamhet under år 2018 och knyter an till stadens långsiktiga mål, stadens Vision 2040 Ett Stockholm för alla och utgår från kommunfullmäktiges fyra inriktningsmål:

- Ett Stockholm som håller samman
- Ett klimatsmart Stockholm
- Ett ekonomiskt hållbart Stockholm
- Ett demokratiskt hållbart Stockholm

Under respektive inriktningsmål har kommunfullmäktige beslutat om mål för stadsdelsnämndens verksamhetsområden. Det arbete som planeras för att bidra till måluppfyllelse beskrivs för varje mål för verksamhetsområdet. Stadsdelsnämnden har också tagit fram nämndmål med förväntat resultat som stödjer kommunfullmäktiges verksamhetsmål.

Stadsdelsnämndens ansvarsområde

Stadsdelsnämnden ansvarar för kommunal förskoleverksamhet, äldreomsorg, stöd och service till personer med funktionsnedsättning, individ- och familjeomsorg, socialpsykiatri, barn, kultur och fritid, ekonomiskt bistånd, arbetsmarknadsåtgärder, stadsmiljöarbete samt lokalt demokrati- och utvecklingsarbete. Stadsdelsnämnden ansvarar också för viss tillsynsverksamhet samt konsumentvägledning.

Stadsdelsförvaltningens organisation

Hägersten-Liljeholmens stadsdelsförvaltning leds av stadsdelsdirektören och förvaltningens ledningsgrupp. Avdelningscheferna är direkt underställda stadsdelsdirektören och är ansvariga för verksamhet och budget inom respektive verksamhetsområde samt för uppföljning av dessa. Förvaltningen har avdelningar för förskola, social omsorg, äldreomsorg, samhällsplanering och administration, totalt fem avdelningar. I bilaga 5 redovisas avdelningarnas organisation.

Förskola

Förskoleavdelningen ansvarar för drift, uppföljning och utveckling av de kommunala förskolorna i stadsdelen, att bedriva en god förskoleverksamhet i enlighet med förskolans läroplan, ge stöd, service kring förskolefrågor. Avdelningen handlägger förskolekö, kollo och placeringar till stadsdelens förskolor, såväl kommunala som privata som så önskar.

Förskoleenheterna är indelade i tre stadsdelsövergripande förskoleområden, Norra, Sydvästra och Östra. Varje område är en ekonomisk resultatenhet och leds av en områdeschef. I stadsdelsförvaltningens regi finns ett 70-tal kommunala förskolor med ca 300 barngrupper, 5 öppna förskolor, en allmän förskola. I en ständigt växande stadsdel som Hägersten–Liljeholmen förändras antalet förskolor och barngrupper under året. Prognosen för antalet inskrivna barn i den kommunala förskoleverksamheten i stadsdelen beräknas vara ca 5 000. Antalet inskrivna barn i förskoleverksamheten antas varierat kraftigt under året. Stadsdelen har idag fem öppna förskolor varav en drivs på entreprenad.

Under 2018 görs en översyn av förskoleverksamhetens ledning, styrning, utveckling och resultatenheternas indelning. Syftet är att främja likvärdighet, god pedagogisk miljö och god arbetsmiljö.

Strategiskt viktiga frågor och utvecklingsområden för förskolan är kompetens försörjning, förutsättningar för lärande, likvärdighet och digitalisering. Styrdokument som läroplan för förskolan är under omarbetning och begrepp som undervisning, språkutveckling och digitalisering uppmärksammas och ska utvecklas. Leken är grunden för de små barnens lärande och undervisning i förskolan utgår från leken. Innebörden av de förnyade texterna behöver diskuteras.

Stadsdelens befolkning fortsätter att växa och barn i förskoleålder ökar också fortsatt samtidigt som det råder brist på såväl förskollärare, barnskötare som ledare till förskolan. Det är en stor utmaning att rekrytera och behålla personal med rätt kompetens. Forskning och Skolverkets allmänna råd lyfter fram att personalens utbildning och kompetens har största betydelse för kvaliteten i förskolan (ur kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm). Kompetensutveckling planeras för att matcha identifierade behov. Att barn ska erbjudas

likvärdiga möjligheter har identifierats som avgörande och viktigt för samhällsutvecklingen.

Social omsorg

Avdelningen för social omsorg ansvarar för ledning, styrning och utveckling av myndighetsutövning och utförarverksamhet inom verksamhetsområdena individ- och familjeomsorg och stöd och service för personer med funktionsnedsättning. Uppdraget är att tillhandahålla myndighetsutövning, insatser samt stöd och service som är rättssäkra, kunskapsbaserade och av god kvalitet.

Avdelningen för social omsorg ansvarar för:

- stöd och skydd till barn och ungdomar samt deras föräldrar
- stöd till och skyddsinsatser för personer med missbruksproblem
- stöd till personer med fysisk, psykisk eller neuropsykiatrisk funktionsnedsättning
- stöd till personer med ekonomiska svårigheter och vissa insatser för arbetslösa
- stöd till anhöriga till personer med beroendeproblematik respektive fysisk eller psykisk funktionsnedsättning
- stöd till personer som är utsatta för våld i nära relationer eller hedersrelaterat våld och förtryck
- socialt stöd till nyanlända
- feriearbete för ungdomar

Myndighetsutövningen är organiserad i fem enheter. Myndighetsutövningen sker utifrån den enskildes behov och förutsättningar med målet att stärka den enskildes självständighet inom ramen för gällande lagstiftning, stadens mål och riktlinjer.

De åtta utförarenheterna ger stöd och service som boendestöd, personlig assistans, avlösare, stödboende, gruppboende och daglig sysselsättning.

Strategiskt viktiga områden för avdelningen för social omsorg är kompetensförsörjning, utvecklingen av socialt stöd för nyanlända och fortsatt utveckling av arbetet för att motverka hemlöshet.

Utan stabila arbetsgrupper med kompetenta och engagerade medarbetare kan inte verksamheternas kvalitet utvecklas. Det är en stor utmaning att rekrytera, introducera och kompetensutveckla utbildade och erfarna medarbetare i yrkeskategorierna socialsekreterare, biståndshandläggare och vårdare. Stadens handlingsplan för att förbättra socialsekreterare och biståndshandläggares arbetsituation är ett viktigt instrument. Avdelningen fortsätter att implementera handlingsplanen under 2018.

Under de senaste åren har flera boenden för nyanlända byggts upp i stadsdelsområdet och på förslag är nu att även modulhus ska byggas. Att bygga upp ett gott socialt stöd till gruppen nyanlända som är anpassat utifrån de behov som finns hos de nyanlända i befolkningen är en högt prioriterad uppgift som är avgörande för hur väl de nyanlända kommer att etableras i samhället.

Många av de personer som har behov av insatser för missbruk eller behov av insatser från socialpsykiatri lever i hemlöshet. Att fortsätta att utveckla avdelningens arbete riktat till hemlösa och minska riskerna för att personer blir hemlösa fortgår under året.

Äldreomsorg

Äldreomsorgsavdelning ansvarar för ledning, styrning och utveckling av stadsdelsområdets äldreomsorg, som omfattar såväl biståndsbedömning av insatser till äldre över 65 år, som drift av verksamheter i egen regi. Biståndsbedömningen sker utifrån den enskildes behov och förutsättningar inom ramen för gällande lagstiftning, socialtjänstlagen (SoL), stadens mål och riktlinjer och i enstaka fall även lagen om särskilt stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). Biståndsbedömda verksamheter som drivs i egen regi är hemtjänst samt vård- och omsorgsboende, servicehus och dagverksamhet, där även ansvaret för hälso- och sjukvården ingår.

Äldreomsorgens uppdrag är att ge en trygg och individuellt anpassad vård och omsorg av god kvalitet, där den äldre är delaktig i planeringen och utförandet, så långt som möjligt. Äldreomsorgen samverkar med landstinget och andra vårdgivare för att ge den enskilde en trygg och sammanhållen vård och omsorg. Äldreomsorgen erbjuder stöd till anhöriga, uppsökande och förebyggande verksamhet med mötesplatser för aktiviteter, kultur och gemenskap, som vänder sig till alla äldre i stadsdelsområdet.

I april 2018 tar stadsdelsförvaltningen över lokaler från fastighetsägaren Micasa för ett aktivitetscenter vid Axelsbergs seniorboende, som ska erbjuda aktiviteter, social samvaro och kulturupplevelser för alla äldre i området.

Under några år framöver finns ett minskat behov av särskilda boendeformer, men som på sikt kommer att öka kraftigt. En utmaning och en strategisk viktig fråga är därför planeringen av tillgängliga bostäder och moderna boendeformer för äldre. I förvaltningen pågår en översyn av boendeformerna för att se vilka möjligheter som finns till eventuella omfördelningar, så dessa bättre motsvarar de äldres behov, efterfrågan och önskemål. Syftet är också att öka kvaliteten i boendet för personer med psykiska funktionshinder. Även en upprustning av ut- och innemiljön vid Fruängsgården och Trekantens servicehus planeras.

En fortsatt viktig strategisk fråga är kompetensutveckling och kvalitetsarbetet kring äldreomsorgens prioriterade områden maten och måltiden samt demensvården och den palliativa vården.

Samhällsplanering

Avdelningen för samhällsplanering ansvarar för stadsmiljö, parker, lokaler, prevention och öppen fritidsverksamhet. Även frågor kring kultur och civilsamhälle hanteras av avdelningen för samhällsplanering. Under 2018 kommer uppföljningen av parkentreprenaden utvecklas ytterligare för att säkerställa att avtalet följs och att budgeten för drift och underhåll används på ett effektivt sätt. Etapp 1 av Svandammsparken slutförs och etapp 2 påbörjas, med uppehåll under sommaren för att möjliggöra att parken kan användas under sommarmånaderna. Stadsdelsområdets badplatser kommer att utvecklas med bättre tillgänglighet och fler funktioner. Trygghet är en fokusfråga inom hela Stockholms stad under 2018. I Hägersten Liljeholmen kommer det att märkas i den fysiska miljön, främst i de prioriterade områdena Fruängen, Västertorp och Liljeholmen. Analyser av trygghetsmätningen tillsammans med den lokala lägesbilden och medborgardialoger skapar underlag för det trygghetsskapande arbetet. Samverkan med andra förvaltningar och fastighetsägare är centralt. Stadsdelsnämndens lokaler ska vara ändamålsenliga och utnyttjas effektivt. Nya förskolor som byggs ska hålla hög miljöstandard i enlighet med stadens direktiv. Den öppna fritidsverksamheten har påbörjat en förändring mot ett innehåll som är mer anpassat efter dagens ungdomars behov och önskemål. Förändringen fortsätter under 2018, med stöd i Hållbarhetskommisionens

rapport Jämlik fritid, bättre framtid.

Administration

Avdelningen ansvarar för förvaltningens gemensamma administration som övergripande personalfrågor (HR), ekonomi, nämndkansli, IT och telefoni, kontorsservice, regler och uppföljning av hälso- och sjukvård och rehabinsatser inom nämndens ansvarsområde, kommunikation samt samordning av inköp och upphandling.

Strategiskt viktiga frågor och utvecklingsområden är digitaliseringen av verksamheter, dataskyddsförordningen och fortsatt arbete med att få ned sjukfrånvaron samt säkra en god arbetsmiljö och en god samverkan med de fackliga organisationerna. Den goda arbetsmiljön utgår från en obruten respekt för den enskilde individen och där inga former av kränkande behandling, trakasserier eller sexuella kränkningar förekommer.

Särskilda prioriteringar och fokusområden 2018

För att nå framgång i arbetet avseende ”Ett Stockholm för alla” krävs ett stort mått av samarbete och samverkan. Exempel på områden där samarbete är särskilt viktiga är

- en trygg och säker stad
- bostadsförsörjning
- hållbar stadsutveckling
- mottagande av nyanlända
- arbetsmarknad och näringsliv
- mänskliga rättigheter

För att uppnå en effektiv verksamhet krävs också att det finns en fungerande och god samverkan i staden när det gäller lokalförsörjning, upphandling och inköp samt strategiska digitaliseringsfrågor.

För att lyckas med detta gör stadsdelsnämnden också följande särskilda prioriteringar med tillhörande fokusområden 2018:

Kompetensutveckling

Kompetensutveckling kommer att genomföras utifrån verksamheternas behov. All rekrytering ska vara kompetensbaserad. Det är viktigt att säkerställa en god kompetensförsörjning, särskilt inom yrkesgrupper som är bristyrken. Chefsutbildningar i arbetsmiljö och arbetsrätt, inklusive samverkan, kommer att genomföras. Stadsdelsnämnden ansöker om medel för kompetensutveckling inom förskola för barnskötare och förskolelärare med äldre utbildning samt inom äldreomsorg för bemötande av äldre med demenssjukdom och ledarskapsprogram för biträdande enhetschefer inom äldreomsorgen.

Minska sjukfrånvaron

Arbetet med att minska sjukfrånvaron kommer att intensifieras genom ett särskilt program, bestående av ett antal olika åtgärder som sammantaget ska bidra till att sänka såväl korttids- som långtidssjukfrånvaron.

En fungerande samverkan

Förvaltningen ska tillsammans med de fackliga representanterna se över förutsättningarna för en väl fungerande samverkan. Det ska leda till att förvaltningen har en samverkan som är i

linje med stadens intentioner och att den kan ske på ett tillfredsställande sätt inom alla nivåer i organisationen. Detta förutsätter en kontinuerlig dialog mellan chefer, medarbetare och deras fackliga företrädare om verksamhet, måluppfyllelse och resurser. Processen ska präglas av att genom tidig information, kunskap, dialog och samråd nå enighet innan beslut fattas. För att kunna stödja det praktiska arbetet i vardagen måste såväl chefer, arbetsplatsombud/skyddsombud som medarbetare ha nödvändig kompetens inom området.

Jämställd verksamhet

Stadsdelsnämnden kommer att fortsätta sitt arbete med jämställdhetsintegrering av nämndens verksamheter. Utifrån stadsdelsnämndens handlingsplan för arbetet med jämställdhetsintegrering kommer en utbildningsplan för 2018 tas fram och genomföras. Dessutom alla statistik som finns att tillgå eller som tas fram som stöd i uppföljning av måluppfyllelse är könsuppdelad. Analyser av resultaten sker utifrån ett jämställdhetsperspektiv.

Lokal demokrati

Stadsdelsnämnden ska verka för att nämndens verksamheter är jämställda, fria från diskriminering och att mänskliga rättigheter respekteras. Alla som har kontakt med nämndens verksamheter bemöts med kunskap och respekt. Arbetet med jämställdhetsintegrering ska fortsätta, barnets bästa beaktas i beredningen av ärenden, informationen ska vara tydlig och tillgänglig, stadsmiljön utvecklas så att alla känner sig trygga.

Välfungerande verksamheter och kompetenta, engagerade chefer och medarbetare är grundläggande för att uppfylla målet. Utöver det viktiga dagliga arbetet för att på olika sätt vara en bra arbetsgivare bidrar nämnden genom att fokusera på utveckling inom områdena arbetsmiljö, samverkan, hälsa och kompetensförsörjning.

Under året kommer nämnden fortsätta arbetet med att underlätta invånarens möjlighet att komma i kontakt med lokala nämndpolitiker och utveckla metoder för ungas inflytande inom nämndens verksamhetsområden.

Samverkan med civilsamhället

Stadsdelsnämnden ska stärka kontakter med det lokala civilsamhället och i samverkan med civilsamhället, genom befintliga mötesplatser, verka för att nå och stärka kunskaperna hos fler föräldrar om barn och ungas rättigheter.

Introduktion nyanlända

Under perioden 2015 fram till våren 2017 hade 1 629 flyktingar flyttat in i stadsdelsområdet. I delrapporten *Fokus nyanlända; För en hållbar etablering och inkludering 2017* slår Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm fast att det initiala sociala stödet till nyanlända är avgörande för hur snabbt individen kommer in i samhället. Under 2018 kommer stadsdelsförvaltningen att bygga upp ett socialt stöd för nyanlända i samarbete med arbetsmarknadsförvaltningen, socialförvaltningen och kommunstyrelsen, samt komplettera den samhällsvägledning och den samhällsinformation som ges från andra aktörer.

Dataskyddsförordningen

Dataskyddsförordningen. Den 25 maj 2018 kommer EUs medlemsländer ha en gemensam Dataskyddsförordning (GDPR), för Sverige så kommer den ersätta personuppgiftslagen

(PUL). Många delar i den nya dataskyddsförordningen liknar befintliga regler i personuppgiftslagen. Nya nyheter är Dataportabilitet, Konsekvensbedömning, Anmälan om personuppgiftsincident, Dataskyddsombud som ska bevaka dataskyddsfrågor och att Datainspektionen kan komma att utdöma en sanktionsavgift. För stadsdelsnämnden kommer det att krävas ett omfattande utvecklingsarbete med inventering av register, utbildnings- och informationsinsatser samt revideringar av riktlinjer och rutinbeskrivningar. Under 2017 har stadsdelsnämnden påbörjat med att arbeta med att få verksamheter att få insyn och förståelse inom informationssäkerhet och informationsklassificering av system.

Trygghet

Stockholm stads trygghetsmätning ligger tillsammans med den lokala lägesbilden till grund för stadsdelsnämndens trygghetsskapande åtgärder. De stadsdelar som i den senaste trygghetsmätningen framstod ha störst behov av trygghetsskapande åtgärder, Fruängen, Västertorp och Liljeholmen, kommer att vara prioriterade i det arbete som görs 2018. Oavsett ålder ska stadsdelsområdets invånare liksom besökare och företagare uppleva Hägersten-Liljeholmen som tryggt och attraktivt.

Effektiv resursanvändning

Stockholm stads ekonomi är långsiktigt hållbar. Stadsdelsnämnden bidrar till kommunfullmäktiges inriktningsmål genom att ha en ekonomi i balans och säkerställa att alla resurser utnyttjas effektivt. Verksamheterna ska bedrivas inom beslutad budget och styrning och uppföljningen ska vara tydlig. Nämnden arbetar för att fler personer ska klara sin egen försörjning och leva ett självständigt liv. Nämnden uppnår en ekonomi i balans genom systematisk styrning, uppföljning av verksamhet och ekonomi samt genom tydlig ekonomistyrning och säkra prognoser.

För att kunna tillhandahålla en god service behöver staden attrahera och behålla en mångfald av kompetenta medarbetare där digitaliseringen ställer särskilda krav på kompetens. Detta sker genom att erbjuda trygga arbetsvillkor, kompetensutveckling och en god arbetsmiljö, fri från diskriminering. Det är viktigt att ha en långsiktig planering för kompetensförsörjning och kompetensutveckling, särskilt inom de yrkesområden där det råder brist på kvalificerade sökanden. Förvaltningen ska tillämpa kompetensbaserad rekrytering och säkerställa att cheferna har goda kunskaper om rekryteringsprocessen. Arbetsmiljöutbildning till chefer och skyddsombud ska hållas under året för att ge goda förutsättningar för en sund arbetsmiljö.

Stockholm är en smart och digital stad, ett nav för innovation och världsledande inom IT och kreativa näringar. I takt med övriga samhället utvecklar och digitaliserar Stockholms stads sina verksamheter. Den digitala utvecklingen skapar många möjligheter att utveckla staden och ger samtidigt helt nya förutsättningar. Digitaliseringen gör stadens verksamheter mer transparenta med fler och snabbare kontaktytor. I dagens medielandskap är det lätt att kommunicera, sprida information, och åsikter. Stadsdelsnämndens verksamheter arbetar idag digitalt inom många områden och kommer att ha ett flertal nya spännande digitala utmaningar under 2018 som t ex skolplattformen och nya avtal inom stadens gemensamma IT-service vilket kommer att medföra ett omfattande utvecklingsarbete under 2018. Hägersten-Liljeholmens stadsdelsförvaltning handlägger alla ärenden till nämnden i stadens elektroniska ärende- och dokumenthanteringssystem eDok. Det innebär en helt digital process från handläggare till beslutsfattare i nämnden och utskicket av nämndhandlingar i pappersform har därmed kunnat upphöra.

Stadens verksamheter ska bedrivas i ändamålsenliga, yt- och energieffektiva lokaler. Detta ska ske genom att i första hand hyra stadens egna lokaler, dra nytta av stadens gemensamma hyresförhandlingsfunktion och genom en effektiv samordning av lokalutnyttjandet samt en långsiktig och hållbar lokalplanering.

Vid inköp och upphandling följs stadens program för upphandling. För att säkerställa avtalstrohet görs elektroniska inköp med anslutna leverantörer. Tydliga kvalitetskrav ska ställas, såsom att inköpta varor ska vara producerade under hållbara och ansvarsfulla förhållanden, med miljöhänsyn och krav på socialt ansvar. De leverantörer staden anlitar ska dela stadens mål i fråga om respekt för grundläggande mänskliga- och demokratiska fri- och rättigheter. För de fall leverantörer inte är kollektivavtalsanslutna ska, så långt det är ändamålsenligt och möjligt enligt lag, krav ställas på särskilda kontraktsvillkor i nivå med svenska kollektivavtal. Samverkan och samordning görs med omkringliggande stadsdelar i flera upphandlingar. Syftet är att få till ett större underlag för anbudsgivarna och därmed bättre avtal, både för ökad kvalitet och en kostnadseffektiv ekonomi.

KF:s inriktningsmål:

1. Ett Stockholm som håller samman

Vision 2040 Ett Stockholm för alla: "Stockholm är en stad som får alla att växa. Här har alla barn och vuxna framtidstro och möjligheter att förverkliga sina liv. Stockholm är en sammanhållen stad som sjuder av liv och rörelse i alla stadens delar. Den offentliga välfärden är en grund för livskvalitet och trygghet för stockholmarna under livets alla skeden."

Stadsdelsnämndens verksamheter bidrar till kommunfullmäktiges inriktningsmål genom att all service utgår från invånarnas behov och rätt till stöd och service. Stadsdelsnämnden värnar alla barn och vuxnas rättigheter och medverkar till att skapa uppväxtvillkor och livschanser som ger alla barn och vuxna samma möjligheter.

Invånare inom Hägerstens-Liljeholmens stadsdelsområde ska leva ett självständigt liv. Nämndens verksamheter bidrar till att skapa jämlika uppväxtvillkor för alla barn. Inom socialtjänstens verksamheter prioriteras förebyggande arbete och tidiga sociala insatser och barn i socialt eller ekonomisk utsatthet beaktas särskilt.

Förskolor av god kvalitet bidrar positivt till barns utveckling, lärande och till mer likvärdiga möjligheter och anpassas till varje barns behov, förmågor och möjligheter.

Hägersten-Liljeholmens stadsdelsområde ska vara tryggt att vistas och bo i. För att öka tryggheten i stadsdelsområdet arbetar stadsdelsnämnden kontinuerligt med forumen Tryggare äldre, Tryggare och trivsammare centrum samt lokala BRÅ. I stadsdelar där invånarna upplever otrygghet erbjuds närmiljövandringar för att påvisa och diskutera trygghetsskapande åtgärder.

Invånare och besökare har tillgång till en levande och välskött stadsmiljö. Stadsdelsområdets parker och grönområden är rena, välskötta och trygga. Parkerna utvecklas för att tillgodose olika behov.

Fritidsgårdarna och parklekarna erbjuder ett brett utbud av olika aktiviteter såsom lek och skapande verksamhet utifrån barn och ungas intressen. Antalet unga mellan 13-15 och 16-19 år förväntas att öka i stadsdelsområdet och det är av stor vikt unga upplever att de kan vara med och påverka i frågor som rör dem, exempelvis fritidsaktiviteter.

Äldre ska få insatser av god kvalitet som erbjuder delaktighet och stärker förmågan att leva värdigt och självständigt. Äldres hälsa och välbefinnande ska stå i fokus för äldreomsorgens insatser och verksamheter.

KF:s mål för verksamhetsområdet:

1.1 Alla barn i Stockholm har goda och jämlika uppväxtvillkor

Förskola

Likvärdiga möjligheter - ökad inskrivningsgrad

Att delta i förskoleverksamhet ger en bra grund för fortsatt lärande. En hög andel av stadsdelsområdets barn är inskrivna i förskolan. Alla sökande erbjuds förskoleplats inom garantitid. Föräldrar som är hemma med små barn erbjuds möjlighet att delta i öppen förskola där de kan knyta kontakt med andra vårdnadshavare och få stöd i föräldraskapet av pedagogerna. Det finns även en allmän förskola. Information om att alla barn har rätt till kostnadsfri allmän förskola tre timmar per dag från och med höstterminen det år då barnet fyller tre år annonseras i lokalpress. Rutiner finns för att nyanlända flyktingar ska få kännedom om förskolan och hur man ansöker om plats.

Läroplan

Hägersten-Liljeholmens förskolor arbetar utifrån förskolans läroplan vars intentioner speglas i den dagliga verksamheten, miljöns utformning samt personalens förhållningssätt och arbetssätt.

Normer och värden

Förskolorna arbetar med värderingar och att stödja och utveckla sociala relationer inom gruppen. Barnperspektivet beaktas i all planering i enlighet med FNs barnkonvention. Förskolorna bidrar till likvärdighet samt breddar barnens lekmönster och intressen, i syfte att motverka slentrianmässiga könsmonster. Konflikthantering och att förebygga konflikter tillhör också förskolans grundläggande arbete. Alla förskolor har likabehandlingsplaner med förebyggande arbete och rutiner för att motverka kränkningar och diskriminering. Centralt är förskolans arbete med barnens delaktighet i den dagliga verksamheten. Vad barnen är intresserade av påverkar verksamhetens innehåll och miljö.

Samverkan

Samverkan med föräldrar sker i olika forum. Alla vårdnadshavare erbjuds samtal kring sitt barns lärande och utveckling. Avslutande samtal sker inför övergång till förskoleklassen/skolan.

God och regelbunden samverkan sker också med många andra aktörer kring barns lärande och utveckling. Olika rutiner och samverkansforum finns och utvecklas för att stödja sådan samverkan. Särskilt viktigt är detta kring barn i behov av särskilt stöd.

Kvalitet och kompetens

Kvalitén säkras genom pedagogisk dokumentation, goda vardagliga rutiner, uppföljningar och analys av arbetssätt och metoder samt gemensamma reflektioner. Ett sätt att reflektera och få återkoppling på utfört arbete är dialoger mellan olika nivåer i verksamheten och mellan brukare och medarbetare. Strukturerad självvärdering genom en webbaserad kvalitetsindikator (WKI) ger underlag till prioriteringar i utvecklingsarbetet.

För att behålla och utveckla kvalitén är personalens kompetens avgörande. Att vara en attraktiv arbetsplats och kunna erbjuda medarbetarna fortbildning och reflektion är viktigt för att behålla kompetent personal och även rekrytera ny i ett växande stadsdelsområde med fortsatt behov av fler förskolor.

Olika fortbildningsinsatser planeras för förskolans olika yrkesgrupper med koppling till digitaliseringen. Under året sker en särskild satsning på digitalisering inom förskolan, "Skolplattformen". Utbildning sker för alla yrkesgrupper inom förskolan. En lokal överenskommelse finns om pedagogiskt utvecklingstid med i genomsnitt 4 timmar per vecka för förskollärare. Samarbete med Stockholms Universitet (SU) och andra lärosäten sker dels kring fortbildning men också för att kunna erbjuda goda möjligheter till bra praktik inom stadsdelens förskolor för såväl blivande barnskötare som förskollärare. Stadsdelsnämnden har inlett samarbete med Midsommarkransens gymnasium för att utveckla möjligheten att starta ett pedagogcollege, en gymnasieutbildning som ger barnskötarutbildning med möjlighet att studera vidare på högskolenivå.

Övningsförskola

Stadsdelsnämnden utvecklar i samarbete med SU en så kallad "Övningsförskola" där ett stort antal studenter finns på samma förskolor. Koncentrationen av studenter till några förskolor bidrar till förhöjd kvalitet på flera sätt. De mottagande förskolorna får en vitaliserad pedagogisk diskussion och innehåll i verksamheten. Deras erfarenheter kan genom nätverk och seminarier spridas i sin tur inom förskolan och till andra förskolor.

Förskolorna utvecklar metoder och rutiner för att ge nya medarbetare och praktikanter ett gott mottagande och stöd i sitt arbete. Nätverk och handledning är en viktig del i det kollegiala lärandet.

Barnfamiljer med ekonomiskt bistånd

De barnfamiljer som är i behov av ekonomiskt bistånd får tidigt stöd och insatser som ska leda till att familjen får egen försörjning. Barnen i familjer med försörjningsstöd uppmärksammas och deras individuella behov tillgodoses. Barnfamiljer som har kontakt med flera enheter inom socialtjänsten får samordnat stöd genom god samverkan mellan enheterna. Hemlösa barnfamiljer får akut hjälp med tillfälligt boende och får stöd att ordna med ett självständigt, stadigvarande boende.

Indikator	Årsmål	KF:s årsmål	Periodicitet
 Andel barn som lever i familjer som har ekonomiskt bistånd	1 %	3,0 %	Tertial
 Andel förskollärare av totalt antal anställda (Årsarbetare)	41 %	41 %	Tertial
 Andel nöjda föräldrar	90 %	90 %	År
 Antal barn per grupp	16	16	Tertial

Indikator	Årsmål	KF:s årsmål	Periodicitet
 Antal förskolebarn per anställd (årsarbetare)	4,9	4,9	Tertial
 Inskrivningsgraden i förskoleverksamheten (2-5 år)	96 %	96 %	År
 Kvalitetsindikatorn - Självvärdering utifrån läroplansuppdraget	3,5	3,8	År

Aktivitet	Startdatum	Slutdatum
 Kommunstyrelsen ska i samråd med utbildningsnämnden och stadsdelsnämnderna följa upp tillämpningen av förskolans socioekonomiska tillägg i stadens resursfördelningsmodell samt göra en kartläggning av nuvarande hantering och bedömningar av ansökningar om tilläggsbelopp för barn i behov av särskilt stöd	2018-01-01	2018-12-31
 Utbildningsnämnden ska i samarbete med kommunstyrelsen och stadsdelsnämnderna arbeta för att förbättra vägledning inför val av förskoleklass samt revidera riktlinjerna för övergång från förskola till skola i enlighet med skolprogrammet	2018-01-01	2018-12-31

Nämndmål:

Barnen i förskolan får allsidig utveckling och lärande i ett långsiktigt perspektiv

Förväntat resultat

Förskolorna följer varje barns utveckling och lärande. Nya utmaningar ges utifrån barnens kunskaper, erfarenheter och intressen i språk, matematik, naturvetenskap, teknik och skapande. Digitaliseringen ska komma alla barn till del.

Aktivitet	Startdatum	Slutdatum
Förskolorna har avslutande samtal inför övergången till skola	2018-01-01	2018-12-31
Självvärdering av arbetet genom "WKI" ska genomföras i arbetslagen under vårterminen. Resultat av självvärderingen skrivs in i ILS-webben vid T2 rapport.	2018-01-01	2018-08-31

KF:s mål för verksamhetsområdet:

1.2 Tidiga sociala insatser skapar jämlika livschanser för alla

Stadsdelsnämnden bidrar till kommunfullmäktiges mål för verksamhetsområdet genom att prioritera tidiga sociala insatser och förebyggande arbete.

Förebyggande arbete

Stadsdelsnämndens övergripande arbete med att förebygga användandet av alkohol, narkotika, doping och tobak (ANDT) mot samtliga invånare i stadsdelsområdet bedrivs på avdelningen för samhällsplanering. Avdelningen ansvarar för samordningen av det förebyggande arbetet inom förvaltningen och med andra myndigheter och aktörer. Det sker främst genom de arbetsgrupper som ligger under det lokala brottsförebyggande rådet, som exempelvis Tryggare trivsammare centrum och Tryggare äldre. Arbetet bedrivs på flera preventionsnivåer och inkluderar såväl social som situationell prevention, inklusive tillgänglighetsbegränsande åtgärder. Arbetet med tillsyn av folköl- och tobaksförsäljning hos näringsidkare utökas 2018 till att även innefatta tillsyn av försäljning av e-cigaretter.

Förebyggande ungdoms- och fritidsarbete

Projekten RoS (Respekt och Självrespekt) och Yolo (drogförebyggande), som stadsdelsnämnden har varit med och tagit fram, är nu en del av den ordinarie verksamheten i samarbete med utbildningsförvaltningen. Arbetsmetoden *Årshjul för information* används för att kontinuerligt ge drogförebyggande information till vårdnadshavare, gymnasieelever och allmänheten.

Nämndens ungdomsmottagning har en viktig roll i att förebygga fysisk och psykisk ohälsa bland ungdomar. Ungdomsmottagningen arbetar riktat mot de särskilt prioriterade målgrupperna unga nyanlända och HBTQ-personer. Samtliga åttondeklassare ska besöka ungdomsmottagningen vid ett tillfälle under skoltid för att bli introducerade till verksamheten och på så sätt nå verksamheten en bred målgrupp. Under besöken ska eleverna diskutera normer kring sexuell identitet, relationer, genusfrågor, jämställdhet, pornografi med mera. Ungdomsmottagningen ska även erbjuda regelbundna drop in-tider som är anpassade efter målgruppens förutsättningar. Under drop in-verksamhet och genom kuratorssamtal fångas ungdomar med riskbeteende upp. Ungdomsmottagningens verksamhet ska ske i samverkan med skolor, fältassistenter, fritidsverksamheter och socialtjänst.

Antalet fältassistenter fortsätter att utökas under året för att förstärka arbetet och ha kapacitet att arbeta med det utökade uppdraget om att nå även barn i mellanstadieålder. Fältassistenter ska arbeta uppsökande, relationsskapande och förebyggande utifrån risk- och skyddsfaktorer. Arbetet ska ske i nära samverkan med vårdnadshavare, skola, fritidsverksamhet, socialtjänst, civilsamhälle och polis. Fältassistenter ska utveckla metoder och arbetssätt för att möta ungdomar på deras föränderliga arenor. Där behovet finns medverkar fältassistenter till att starta föräldravandringar.

Förstärkt föräldraprogram

Förstärkt föräldraprogram kommer att integreras i de befintliga verksamheterna Öppen förskola, öppen fritidsverksamhet och bo-lotsfunktionen samt i de planerade verksamheterna för socialt stöd till nyanlända. På dessa mötesplatser och kontaktytor finns möjlighet att nå de föräldrar som har störst behov.

Socialtjänst

Socialtjänsten utreder individers behov av hjälp- och stödinsatser utifrån inkomna ansökningar och anmälningar. För att säkerställa likvärdighet och rättssäkerhet i utredningarna använder de myndighetsutövande enheterna standardiserade bedömnings- och utredningsinstrument. Utredning och erbjudande om insatser utgår i från den enskildes behov och den enskildes kön eller könsuttryck saknar betydelse för vad som erbjuds. Den enskilde är delaktig i utredning, val av insatser och insatsens utformning. Socialtjänsten erbjuder ett brett och varierat utbud av insatser som motsvarar de behov som finns hos invånarna i stadsdelen. Förvaltningen har en väl utbyggd öppenvård i egen regi för barn, ungdomar och deras familjer samt för vuxna missbrukare. På så sätt kan tidiga insatser på hemmaplan erbjudas. Genom att använda evidensbaserade metoder säkerställs att insatserna är likvärdiga. Insatserna strävar efter att så långt som möjligt ta tillvara den enskildes egna resurser och stärka självständighet. De myndighetsutövande enheterna upprättar individuella arbetsplaner och vårdplaner tillsammans med den enskilde. Om den enskilde har insatser både från socialtjänsten och från hälso- och sjukvården upprättas en samordnad individuell plan (SIP). Barnets perspektiv ska förstärkas inom samtliga av socialtjänstens verksamhetsområden.

All statistik som finns att tillgå eller som tas fram som stöd i uppföljningen av måluppfyllelsen är könsuppdelad. Analyser av resultaten sker utifrån ett jämställdhetsperspektiv inom samtliga av socialtjänstens verksamhetsområden.

Barn- och ungdom

Socialtjänsten utreder barn och ungdomar som genom brister i uppväxtmiljön eller eget skadligt beteende riskerar att utvecklas ogynnsamt. Utredningen syftar till att ta reda på vilket behov av stöd och eller skydd barnet har. Förvaltningen erbjuder olika öppenvårdsinsatser till barn och familjer såsom råd- och stödsamtal och familjebehandling. Socialtjänsten ska fortsatt prioritera uppföljningen av placerade barn och unga samt barn som lever med våld i nära relationer eller har föräldrar med missbruksproblematik eller psykisk ohälsa. För att säkra att barn och unga som placeras i familjehem får en trygg och säker vård och omsorg ska förvaltningens familjevård fortsätta att utvecklas bland annat genom att rekryteringen av egna familjehem ska stärkas. Ensamkommande barn och unga är en fortsatt prioriterad grupp, under året ska uppföljningen av placeringar stärkas och möjligheterna till andra boendeinsatser och stödsinsatser som bidrar till ungdomarnas självständighet och etablering i samhället ska utvecklas.

Barn och ungdomar som kommer i kontakt med förvaltningen ska tillförsäkras delaktighet och att de insatser som ges är likvärdiga. Brukarmedverkan för barn och unga ska öka, bland annat genom Västernorrlandsmodellen. Barn som varit föremål för utredning och insatser intervjuas för att ta tillvara deras erfarenheter av sin kontakt med förvaltningen. Resultatet av intervjuerna ligger till grund för vidare utvecklingsarbete.

Vuxna med missbruk

Förvaltningens arbete med att minska missbruk och riskbruk i stadsdelsområdet sker i första hand genom stödsinsatser till enskilda. Insatserna främjar förutsättningar för den enskilde att leva ett självständigt liv. Arbetet med målgrupperna samsjukliga, unga vuxna och kvinnor i missbruk är fortsatt prioriterade.

Förvaltningen arbetar utifrån metoden motiverande samtal och erbjuder stöd- och behandlingsinsatser inom de egna utförarverksamheterna såsom primärbehandling och eftervård baserat på evidensbaserade metoder samt anpassat boendestöd. Förvaltningens egna insatser anpassas efter målgruppens behov och sätts in i ett tidigt skede vilket minskar risken för att mer ingripande insatser behövs på längre sikt. Förvaltningen kommer under året att aktivt följa nyttjandegraden av egna öppenvårdsinsatser och anpassa och utveckla öppenvården i syfte att höja graden av nyttjande. Samverkan med landstingets beroendevård och psykiatri är av stor vikt för den enskilde. Användandet av samordnad individuell plan (SIP) är en viktig del i att skapa en sammanhållen vård för den enskilde.

Förvaltningens missbruksvård fortsätter att utveckla barn- och föräldraperspektivet. Vid handläggning av ärenden rörande vuxna med missbruksproblematik uppmärksammas om det finns barn och i förekommande fall initieras alltid ett samarbete med barn- och ungdomsenheten. Barn till föräldrar med missbruksproblematik erbjuds stödgrupper via barn- och ungdomsenheten. Förvaltningen erbjuder behandling i Vågengrupper till barn med föräldrar som har missbruk.

Då socialtjänstens uppdrag inom missbruksområdet utökas under 2018 med anledning av att spelmissbruk likställs med alkohol- och substansmissbruk behöver kunskaperna om

spelmissbruk öka. Förvaltningen kommer i samarbete med socialförvaltningen bidra till att personer med spelmissbruk erbjuds behövliga insatser.

Socialpsykiatri

Alla oavsett funktionsförmåga ska tillförsäkras integritet, självbestämmande och möjlighet att kunna delta på lika villkor i samhällets gemenskap. Brukarinflytandet för ökad delaktighet inom socialpsykiatri är en prioriterad fråga. Förvaltningen erbjuder stödinsatser såsom boendestöd och sysselsättning till personer som har någon form av psykisk och/eller neuropsykiatrisk funktionsnedsättning. Förvaltningen fortsätter att erbjuda och utveckla möjligheterna till arbetsinriktade insatser för målgruppen. Insatser till personer som står långt från arbetsmarknaden fokuserar på återhämtning och hälsofrämjande insatser. I syfte att stödja brukarna i deras återhämtningsprocess fortsätter utförarverksamheten inom socialpsykiatri satsningen på Peer-support, en professionell kamratstödare med egen erfarenhet av psykisk ohälsa. En projektledare kommer under året att leda och utveckla arbetet med ökad brukardelaktighet inom socialpsykiatriens utförarverksamheter.

Hemlöshet

En grundläggande förutsättning för att skapa jämlika livschanser för alla är att personer som bor i stadsdelområdet har stadigvarande självständiga boenden. Förvaltningen kommer under året att fortsatt bedriva ett intensivt arbete för att motverka hemlöshet genom såväl förebyggande åtgärder som nödvändiga insatser för enskilda. Barnfamiljer med osäkra boendeförhållanden är en fortsatt prioriterad målgrupp och kommer att ges individuellt stöd inom ramen för satsningen på bolotsinsatser. Barnens behov i dessa familjer uppmärksammas utifrån deras särskilt utsatta situation.

Förvaltningens myndighetsutövande enheter samverkar kring det vräkningsförebyggande arbetet. Det uppsökande vräkningsförebyggande-teamet har som mål att i ett tidigt skede komma i kontakt med personer som riskerar att förlora sitt boende. En lokal handlingsplan för det vräkningsförebyggande arbetet kommer fortsatt att implementeras under året. Förvaltningen bygger upp samarbetet med hyresvärdarna i stadsdelområdet utifrån principen "en väg in". Detta samarbete ger förutsättningar för kunskapsutbyte om oriktiga hyresförhållanden.

Alla personer som beviljas tillfälligt boende av socialtjänsten får en individuell boendepplan som bland annat syftar till att undanröja de hinder som finns för den enskilde att komma vidare till eget boende. I en delrapport från en förstudie som genomförts vid förvaltningen under 2017 lyfts behovet av boekonomisk planering och tillgång till budget- och skuldrådgivning fram som viktiga faktorer för att motverka långvarig hemlöshet. För att möta upp det identifierade behovet kommer förvaltningen att ansöka om medel från centralmedelsreserven i syfte att i projektform förstärka stödet riktat till målgruppen hemlösa personer som är placerade i stödboende eller träningslägenhet. Projektet innebär att ta fram och följa upp individuella boekonomiska planeringar och vid behov erbjuda adekvata insatser från budget- och skuldrådgivare. Projektet kommer även att syfta till att ta fram fungerande och effektiva arbetssätt för samverkan mellan budget- och skuldrådgivare och Case manager/boendestödare. Det övergripande målet för projektet är att öka förutsättningarna för hemlösa att få och behålla ett självständigt boende och korta tiderna i boendeformerna stödboende och träningslägenhet.

Mottagandet av nyanlända

Under perioden 2015 fram till våren 2017 hade 1629 nyanlända flyktingar flyttat in i stadsdelsområdet. Merparten av dessa har Stockholms stad som mottagningskommun medan 328 personer har kommit till eget boende i stadsdelsområdet. De personer som ingår i stadens kommunmottagande är boende på SHIS:s Bjällerkransen (ca 320 boende) och de tre anläggningar som drivs av Socialförvaltningen med totalt 112 boende. Socialförvaltningen har även personer boende i mer tillfälliga lösningar i stadsdelsområdet. I november 2017 är det 47 personer. På planeringsstadiet är modulhus för nyanlända.

I delrapporten *Fokus nyanlända; För en hållbar etablering och inkludering 2017* slår Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm fast att det initiala sociala stödet till nyanlända är avgörande för hur snabbt individen kommer in i samhället. Därför är det viktigt med ett enhetligt och målgruppsanpassat stöd till alla nyanlända. Det krävs också ett hälsofrämjande arbete i stadens verksamheter. För framgångsrik etablering i samhället behövs boende, utbildning, arbete, en hållbar familjesituation och en meningsfull fritid.

Under 2018 kommer stadsdelsförvaltningen att bygga upp ett socialt stöd för nyanlända. Stödet kommer att utformas i samarbete med arbetsmarknadsförvaltningen, socialförvaltningen och kommunstyrelsen och komplettera den samhällsvägledning och den samhällsinformation som ges från andra aktörer. Stödet planeras att ges i samverkan med olika myndigheter, stadens verksamheter, med det lokala näringslivet och det lokala civilsamhället och ha ett mobilt och uppsökande arbetssätt.

Förvaltningen kommer att undersöka möjligheterna att inrätta en lotsfunktion för information, stöd och vägledning individuellt och i grupp för de nyanlända som bor i stadsdelsområdet.

Introduktionsförskolor är en framgångsrik verksamhet som fungerar som en mötesplats där föräldrar med små barn kan språkträna, få tillgång till riktad samhällsinformation och skapa nätverk. Introduktionsförskolan är viktigt ett steg på vägen för hemmavarande kvinnor mot utbildning och arbete. Förvaltningen kommer att utreda förutsättningarna för och behoven av att starta en introduktionsförskola i stadsdelsområdet med målgruppen nyanlända hemmavarande föräldrar med barn 0-6 år.

Indikator	Årsmål	KF:s årsmål	Periodicitet
 Andel barn och ungdomar som varit aktuella för insatser inom individ och familjeomsorgen (Utredningstyp BoU eller Vuxen) och som inte är aktuella 12 månader efter avslutad insats (inom IoF, BoU och Vuxna, 0-19 år)	84 %	84 %	Tertial
 Andel enskilda som klarar mer på egen hand inom socialpsykiatri	25 %	25 %	År
 Andel insats/insatser avslutade enligt plan inom vuxna missbruk	37 %	37 %	Tertial
 Andel personer med insatser inom socialpsykiatri som är nöjda med hur utredningen av deras behov av stöd genomfördes	80 %	80 %	År
 Andel ungdomar som i stockholmsenkäten uppger att de inte använder alkohol	60 %	60 %	År
 Andel ungdomar som i stockholmsenkäten uppger att de inte använder narkotika	91 %	91 %	År
 Andel ungdomar som i stockholmsenkäten uppger att de inte	90 %	90 %	År

Indikator	Årsmål	KF:s årsmål	Periodicitet
♀ använder tobak			
♂ Andelen försökslägenheter som övergått till eget kontrakt relaterat till totala antalet försökslägenheter i nämnden	26 %	26 %	År
♂ Antal hemlösa	195 st	tas fram av nämnden	År

Aktivitet	Startdatum	Slutdatum
♂ Arbetsmarknadsnämnden ska i samarbete med socialnämnden och stadsdelsnämnderna utveckla och implementera former för det sociala stödet till nyanlända	2018-01-01	2018-12-31
♂ Kommunstyrelsen ska i samarbete med utbildningsnämnden, stadsdelsnämnderna och stadens ungdomsmottagningar genomföra en särskild satsning på sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter	2018-01-01	2018-12-31
♂ Stadsdelsnämnderna ska implementera rutiner för att säkerställa att hänsyn tas till barnperspektivet i ärenden där en förälder/vårdnadshavare aktualiseras hos socialtjänsten	2018-01-01	2018-12-31
♂ Stadsdelsnämnderna ska säkerställa stödet till barnfamiljer som lever i osäkra boendeförhållanden, exempelvis genom att tillhandahålla särskilda bo-lotsar som ger stöd i bostadssökande och genom kompensatoriska åtgärder riktade till barnen	2018-01-01	2018-12-31
♂ Stadsdelsnämnderna ska öka delaktigheten för målgruppen inom socialpsykiatri genom att stödja brukarorganisationernas deltagande i brukarråd och brukarrevisioner	2018-01-01	2018-12-31

Nämndmål:

Invånarna i stadsdelsområdet lever ett självständigt liv utifrån sina förutsättningar

Förväntat resultat

- Barn och unga och deras familjer som är i behov av stöd ges individuellt anpassade insatser som ger ett långsiktigt resultat.
- Missbruket minskar i stadsdelsområdet och fler vuxenutredningar avslutas enligt planering. Personer med missbruk erbjuds i första hand insatser i egen regi. Andelen personer som skrivs in i vuxenhetens öppenvård ökar.
- Personer som har beviljats stödinsatser av socialtjänstens socialpsykiatri är nöjda med den insats som beviljats samt upplever att de kan påverka utformningen av insatsen.
- Hemlösheten minskar i stadsdelsområdet. Antal barnfamiljer som saknar stadigvarande boenden minskar. Personer som är hemlösa ges stöd för att få ett stadigvarande boende. Boendetiderna i tillfälliga boenden är korta och genomströmningen i förvaltningens försöks- och träningslägenheter är god.
- De nyanlända som bor i stadsdelsområdet har en snabb och framgångsrik etablering i samhället.

- Unga i stadsdelsområdet får en bättre psykisk hälsa, minskar sin alkoholkonsumtion och använder narkotika i mindre utsträckning.

Aktivitet	Startdatum	Slutdatum
Arbeta uppsökande mot de målgrupper som vanligtvis är underrepresenterade på ungdomsmottagningarna.	2018-01-01	2018-12-31
Avdelningen för social omsorg ska inventera enheternas arbete med hemlösa, skapa samsyn kring målgrupperna och förtydliga uppdragen till enheterna.	2017-01-01	2018-12-31
Barn och ungdomsenheten ska löpande följa upp utredningstider och tider för förhandsbedömningar och vidta åtgärder som syftar till att korta tiderna och effektivisera arbetsprocesserna. Resultaten redovisas i T1, T2 och VB	2018-01-01	2018-12-31
Personer som beviljas tillfälligt boende av socialtjänsten ska få en individuell boendeplan.	2017-01-01	2018-12-31
Samverkan mellan stadens preventionssamordnare och chefer för att nå ökad samsyn kring stadens preventionsarbete.	2017-01-01	2018-12-31
Utveckla och implementera metoder och arbetssätt för att arbeta förebyggande riktat till unga upp till tonåren.	2018-01-01	2018-12-31
Vuxenenheten ska fortlöpande följa upp nyttjandegraden av egna öppenvårdsinsatser och vidta åtgärder som syftar till att höja graden av nyttjande. Resultaten redovisas i T1, T2 och VB	2018-01-01	2018-12-31

KF:s mål för verksamhetsområdet:

1.3 Stockholm är en stad med levande och trygga stadsdelar

Krisberedskap

Stadsdelsförvaltningen har en väl fungerande krisberedskap med kontinuerlig beredskap för oönskade händelser samt en nära samverkan om krishantering - inom stadens organisation och med externa aktörer. Förvaltningen har tagit fram en beredskapsplan för kris och katastrof samt tillsatt en POSOM-grupp. Förvaltningsledningen ingår i stadsdelsområdets kris- och katastrofledningsgrupp tillsammans med olika lokala samarbetspartners. Förvaltningen planerar att genomföra en krisövning under året.

Stadsmiljö

Drift och underhåll

Parkerna i stadsdelsområdet ska upplevas som trygga och rena. Drift och underhåll av stadsdelsområdets parker bevakas noga av stadsdelsnämnden. Rutinerna för uppföljning av entreprenaden ska fortsätta att utvecklas för att för att öka effektiviteten av parkskötseln. Rena, välskötta och trygga parker ska utvecklas för att tillgodose medborgarnas olika behov.

Dialoger och brukaravtal

Medborgarnas synpunkter och idéer fångas upp via medborgardialoger, medborgarförslag och nämndens andra kommunikationskanaler. När nya parker och grönområden planeras eller rustas upp ska stadsdelsnämnden värna om tillgängligheten och följa upp att jämställdhetsperspektivet beaktas. Stadsodling ska uppmuntras och möjliggöras via brukaravtal på lämpliga platser. Även föreningslivet ska uppmuntras att i större utsträckning teckna brukaravtal med stadsdelsnämnden om skötsel av park- och naturmark.

Trygghetsskapande åtgärder

Det trygghetsskapande arbetet utvecklas genom lokala brottsförebyggande rådets olika arbetsgrupper och i enlighet med samverkansöverenskommelsen med polisen. Den lokala lägesbilden, som ligger till grund för samverkansöverenskommelsen, uppdateras två gånger under året för att vara så aktuell som möjligt. Stockholms stads trygghetsmätning 2017 visade att de stadsdelar där invånarna i Hägersten-Liljeholmens stadsdelsområde kände sig minst trygga är Fruängen, Västertorp och Liljeholmen. I det trygghetsskapande arbetet kommer de stadsdelarna att prioriteras. Trygghetsmätningen kommer att tillsammans med den lokala lägesbilden och dialog med medborgarna att ligga till grund för närmare analyser om vilka åtgärder som behöver vidtas för att öka tryggheten.

Stadsdelsnämnden ska i samverkan med stadens nämnder och bolag, myndigheter och civilsamhälle arrangera närmiljövandringar för allmänheten, både på initiativ av invånare och på annan förekommen anledning. Närmiljövandringarna ska utvecklas för att möta de behov som finns i stadsdelsområdet. Nämndens parkingenjörer och preventionssamordnare ska arbeta tillsammans för att snabbt åtgärda det som riskerar att skapa otrygghet i stadsmiljön. Samarbetet med fastighetsägare och berörda nämnder kommer att öka för att kunna genomföra trygghetshöjande åtgärder i de prioriterade stadsdelarna. Nämnden ansöker om trygghetsmedel i samband med T1 för att kunna göra särskilda investeringar i stadsmiljön utifrån de behov som framkommer i och med närmiljövandringar i de särskilt prioriterade områdena. Stadens trygghets- och säkerhetsprogram ska under året implementeras.

Upprustning och utveckling av parker och grönområden

Stadsdelsnämnden kommer under 2018 fortsätta med upprustningen av Svandammsparken i Midsommarkransen, första etappen avslutas under våren. Mindre åtgärder för upprustning av Arkenparken kommer att ske under året, eftersom beslut om grönkompensation från bostadsprojekten i Axelsberg dröjer. Sjövikstorgets rabatter och växtbäddar kommer att rustas upp och kompletteras med fler växter. För att möjliggöra återvinning kommer nämnden att utreda möjligheten att placera ut återvinningskärl i stadsdelsområdets parker.

Naturmarksvård ska under året ske på flertalet platser:

- Hägerstensbrinken och Arkenparken
- Pilgrimsvägen
- Mellan Vasaloppsvägen och Disavägen/Virginiavägen/Tobievägen
- Kroppåsbacken
- Mälarhöjdens kyrka och längs med Slättgårdsvägen
- Vinterviken, Vinterviksvägen
- Omkring gång- och cykelväg Personnevägen till Signe Hebbes väg
- Mellan Hägerstenvägen och Nybohovsbacken
- Vid parken Ellen Keys gata
- Rundberget vid Storsvängen
- Trekantsparken utmed Lövholmsvägen
- Västberga Allé
- Årstabergsvägen
- Mellan Örnbergsbåtklubb och Hägerstenshamnen

Inför badsäsongen kommer stadsdelsnämnden att genomföra satsningar på badplatserna i stadsdelsområdet. Tillgängligheten kommer att förbättras vid strandbadet Trekanten, bryggan

som utgör strandpromenad vid Örnberget kommer att breddas till följd av ett inkommet medborgarförslag och en ny flytbrygga kommer att läggas ut vid Örnberget för att avlasta strandpromenaden, som idag används till bad och solbad. Exploateringsnämnden har fått i uppdrag av kommunfullmäktige att ta fram en handlingsplan för hur staden kan öka antalet strandbad. Stadsdelsnämnden kommer under 2018 att söka efter lämpliga platser för ett nytt strandbad inom Hägersten-Liljeholmen och inleda dialog med miljö- och hälsoskyddsnämnden för att starta processen med provtagningar.

Indikator	Årsmål	KF:s årsmål	Periodicitet
 Andelen som upplever trygghet i den stadsdel där man bor	85 %	76 %	År
 Stockholmarnas nöjdhet med rent och städlat	74 %	70 %	År
 Stockholmarnas nöjdhet med skötsel av park och grönområden	70 %	70 %	År

Aktivitet	Startdatum	Slutdatum
 Kommunstyrelsen ska i samarbete med trafiknämnden och stadsdelsnämnderna verka för ökad trygghet i stadens utemiljöer med fokus på situationell brottsprevention	2018-01-01	2018-12-31
 Kommunstyrelsen ska, i samarbete med stadsdelsnämnderna följa upp och förvalta de lokala samverkansöverenskommelserna med polisen	2018-01-01	2018-12-31
 Trafiknämnden ska, i samarbete med stadsdelsnämnderna, verka för en tryggare utemiljö genom exempelvis förbättrad belysning, parkmöbler och genom att hantera växtlighet i det offentliga rummet	2018-01-01	2018-12-31

Nämndmål:

Invånarna är trygga i stadsdelsområdet

Förväntat resultat

Den upplevda tryggheten bland stadsdelsområdets invånare ökar.

Aktivitet	Startdatum	Slutdatum
Erbjuda närmiljövandringar i stadsdelsområdet.	2017-01-01	2018-12-31
Implementera handlingsplanen mot våldsbejakande extremism.	2018-01-01	2018-12-31
Utveckla arbetet med vegetationsröjning och belysning som trygghetsskapande insats.	2018-01-01	2018-12-31

Nämndmål:

Parker i stadsdelsområdet är trivsamma och uppmuntrar till liv och rörelse

Förväntat resultat

Stadsdelsområdets parker är rena och säkra genom de insatser som genomförs inom parkdrift och -underhåll.

Aktivitet	Startdatum	Slutdatum
Effektivisera den löpande uppföljningen av entreprenadavtalet för parkskötsel.	2017-01-01	2018-12-31
Möjliggöra stadsodling på lämpliga platser genom brukaravtal med invånare	2018-01-01	2018-12-31
Placera kärl för återvinning i stadsdelsområdets parker.	2018-01-01	2018-12-31
Uppmuntra föreningslivet att teckna brukaravtal om skötsel av park- och naturmark.	2018-01-01	2018-12-31
Utveckla samarbetsformerna med nämndens råd för funktionshinderfrågor och pensionärsråd gällande stadsmiljöfrågor	2018-01-01	2018-12-31

KF:s mål för verksamhetsområdet:

1.4 Stockholm är en stad med högt bostadsbyggande där alla kan bo

Stadsdelsnämnden ska förvalta det goda samarbetet med exploateringsnämnden och stadsbyggnadsnämnden för att i tidigt skede hitta lämpliga platser för nya gruppbofästigheter, servicebofästigheter och förskolor. Inga nya LSS-bofästigheter kommer att öppnas 2018. Orsaken är att det höga priset på bostadsrätter har gjort att stadsdelsnämnden har fått återlämna planerade gruppbofästigheter i projekt med nyproduktion av bostadsrätter. Genom en god dialog med hyresrättsbyggare i sent skede kan två gruppbofästigheter öppna på Hägerstensåsen under 2019. Vid upprustning eller nyproduktion av förskolor ska nämnden verka för att förskolegårdar planeras med lekvärdesfaktorer som utgångspunkt och att utformningen på gården möjliggör goda materialval.

Under tredje kvartalet 2018 är det planerat att förskolan Maja Myra i Axelsberg ska öppna. Förskolan Hamngården i Gröndal öppnar efter den omfattande renovering och utbyggnad som gjorts som en del av projektet *kemikaliesmart förskola*.

För att tillgängliggöra Årsta holmar och skapa en bättre och mer tillgänglig koppling mellan Liljeholmen och Södermalm ska stadsdelsnämnden tillsammans med Södermalms stadsdelsnämnd utreda om det är möjligt att inrätta en elfärjeförbindelse från Årstadal till Årsta holmar. En förutsättning för projektet är att det finns externa medel att söka.

Indikator	Årsmål	KF:s årsmål	Periodicitet
 Antal färdigställda bofästigheter med särskild service (stöd och service till personer med funktionsnedsättning)	0	tas fram av nämnden	År

Nämndmål:

Stadsdelsnämnden är en aktiv part i all stadsutveckling

Förväntat resultat

Stadsdelsnämnden kan tidigt uppmärksamma behovet av både förskoleplatser och bofästigheter med särskild service. Det leder till att personer med funktionsnedsättning får en lämplig bostad i stadsdelsområdet och antalet förskoleplatser motsvarar invånarnas behov.

Aktivitet	Startdatum	Slutdatum
Stadsdelsnämnden bevakar kontinuerligt möjligheterna att skapa bofästigheter	2017-01-01	2018-12-31

Aktivitet	Startdatum	Slutdatum
med särskild service både i befintliga lokaler samt nyproduktion.		
Stadsdelsnämnden har en tät dialog med stadsbyggnadsnämnden och exploateringsnämnden för att tillgodose behovet av nya förskolor.	2017-01-01	2018-12-31

KF:s mål för verksamhetsområdet:

1.5 Stockholm har ett rikt utbud av idrott och fritid som är tillgängligt för alla

Öppen fritidsverksamhet för unga

Nämnden har i det lokala utvecklingsprogrammet identifierat ungas fritid som en av de viktigaste prioriteringarna både på lång och kort sikt och har inom ramen för denna prioritering påbörjat arbetet med att utveckla den öppna fritidsverksamheten. En ny enhet har fått uppdraget att arbeta med ungas fritid utifrån ett tydligt preventionsperspektiv. Enheten ung fritid omfattar de mötesplatser för unga som finns i stadsdelsområdet idag inklusive parklekarna, fältassistenter och ungdomsmottagningen. I uppdraget ingår att implementera nya arbetssätt för att nå de övergripande målen för verksamheten: den psykiska hälsan är god hos stadsdelsområdets flickor och pojkar, stadsdelsområdets flickor och pojkar använder inte alkohol eller droger, flickor och pojkar är trygga i stadsdelsområdet. Utvecklingen av den öppna fritidsverksamheten som stadsdelsnämnden ansvarar för ska utgå från hållbarhetskommisionens rapport *Jämlik fritid, bättre framtid* och följa de rekommendationer och åtgärder som ges i rapporten. Rent konkret i Hägersten Liljeholmen innebär det på kort sikt att de tre mötesplatser för unga som finns i stadsdelsområdet idag kommer få en annan typ av verksamhet. Eftersom en mer styrd verksamhet kan motverka en negativ utveckling för barn och unga med riskbeteenden ska den öppna fritidsverksamheten utvecklas mot att erbjuda det i större utsträckning än tidigare. Innehållet i den styrda verksamheten ska utvecklas i dialog med ungdomarna och fritidsledarnas uppdrag blir att fånga upp ungdomarnas idéer och genomföra dem. Fritidsledarnas roller och kompetens ska utvecklas och stärkas för att stämma med de nya målen för verksamheten. Fritidsverksamhet ska också i större utsträckning erbjudas på andra platser än de traditionella, inte minst i samverkan med andra nämnder, näringsliv och civilsamhället.

Den öppna fritidsverksamheten ska ha ett nära samarbete med lokalt civilsamhälle för att kunna erbjuda prova på-verksamheter och locka fler unga att engagera sig i föreningslivet. På kort sikt kommer stadsdelsnämnden att stärka sin närvaro i Liljeholmen genom att samarbeta med fastighetsägare, andra nämnder och aktörer för att hitta platser att ha verksamhet på. På lite längre sikt ser stadsdelsnämnden ett behov av att etablera en mötesplats för unga i Liljeholmen. För att säkerställa att underrepresenterade grupper nås av den öppna fritidsverksamheten ska särskilda satsningar göras för nyanlända, HBTQ-personer och ungdomar med funktionsvariationer. Samverkan ska öka mellan fältassistenter, fritidsledare och socialtjänsten och fritidslotsar ska inrättas för att öka de underrepresenterade gruppernas tillgänglighet till fritidsutbudet. Under skolloven ska kostnadsfria aktiviteter anordnas för barn och unga. Ungdomar ska ges förutsättningar att vara delaktiga i så väl planerandet och genomförandet av aktiviteterna. Lovaktiviteterna ska genomföras i samarbete med föreningsliv, kulturaktörer och andra externa parter.

Parklekar

Parklekar i Hägersten-Liljeholmen bedriver öppen verksamhet för barn och unga. Nämndens tre parklekar drivs på entreprenad och erbjuder ett brett utbud av aktiviteter såsom lek och skapande verksamhet.

Spontanidrottsytor

Det stora intresset för utegym och andra spontanidrottsytor ska utredas ytterligare för att möjliggöra strategiska investeringar på parkmark. Utredningsarbetet för att finna en lämplig plats för ett utegym för äldre fortsätter och kommer att ingå i översynen.

Indikator	Årsmål	KF:s årsmål	Periodicitet
 Andelen ungdomar (10-17 år) som upplever att de har tillgång till meningsfulla idrotts- och fritidsaktiviteter	80 %	79 %	År

Nämndmål:

Boende i Hägersten-Liljeholmen har tillgång till ett varierat utbud av fritidsaktiviteter.

Förväntat resultat

Ungdomar upplever att de fritidsaktiviteter som förvaltningen erbjuder motsvarar deras behov och önskemål.

Aktivitet	Startdatum	Slutdatum
Göra en översyn av stadsdelsområdets befintliga spontanidrottsytor och skapa en långsiktig plan för hur den ökade efterfrågan av dessa ytor kan tillgodoses framöver.	2018-01-01	2018-12-31
Stadsdelsnämnden anordnar aktiviteter för barn och unga på skolloven i samverkan med föreningsliv och andra samarbetsparter.	2018-01-01	2018-12-31
Stadsdelsnämnden implementerar och genomför öppen fritidsverksamhet utifrån den nya inriktningen.	2018-01-01	2018-12-31
Stadsdelsnämnden uppmuntrar till och möjliggör ungas delaktighet i planerandet av fritidsaktiviteter för unga.	2018-01-01	2018-12-31

KF:s mål för verksamhetsområdet:

1.6 Alla stockholmare har nära till kultur och eget skapande

Nämndens öppna fritidsverksamhet ska erbjuda kulturupplevelser för ungdomar i sin verksamhet, både i den ordinarie verksamheten och som lovaktivitet. För att möjliggöra en kulturupplevelse av god kvalitet ska nämnden samarbeta med kulturnämndens verksamheter, civilsamhälle och andra kulturaktörer.

Stadsdelsnämndens mötesplatser och aktivitetscenter för äldre ska erbjuda ett rikt och varierat utbud av aktiviteter och kulturupplevelser i samarbete med pensionärsorganisationerna och andra föreningar i stadsdelsområdet. Vård- och omsorgsboendet och dagverksamheten ska erbjuda en meningsfull och stimulerande dag med kulturupplevelser och aktiviteter för eget skapande.

Stadsdelsnämndens gruppbestäder och dagliga verksamheter medverkar till att brukarna kan ta del av stadens kulturutbud utifrån den enskilde brukarens intresse och förutsättningar.

Verksamheterna ger utrymme för eget skapande. Samarbete ske med kulturaktörer i

civilsamhället och kulturnämndens verksamheter.

Indikator	Årsmål	KF:s årsmål	Periodicitet
 Andel ungdomar (10-17 år) som upplever att de har tillgång till meningsfulla kulturaktiviteter	74 %	74 %	År

Nämndmål:

Boende i Hägersten-Liljeholmen har tillgång till ett rikt kulturliv.

Förväntat resultat

Varje barn får under sin förskoleperiod möta och själv prova olika former av kultur och skapande i enlighet med den plan som förskolan tar fram. Stadsdelsnämndens gruppboende och dagliga verksamheter medverkar till att brukarna kan ta del av stadens kulturutbud utifrån den enskilde brukarens intresse och förutsättningar. Verksamheterna ger utrymme för eget skapande.

De äldre får fritids- och kulturaktiviteter på stadsdelsnämndens öppna mötesplatser och aktivitetscenter. De boende på vård- och omsorgsboende och dagverksamhetens deltagare får en meningsfull dag.

Aktivitet	Startdatum	Slutdatum
Barn i förskolan som varit med om två professionella kulturmöten under året.	2017-01-01	2018-12-31
Den öppna fritidsverksamheten erbjuder ungdomar kulturupplevelser i ordinarie verksamhet och under skolloven.	2018-01-01	2018-12-31
Förskolan utformar en plan för vad ett barn bör få erfarenhet av och pröva under sin förskoleperiod vad gäller kultur och skapande.	2017-01-01	2018-12-31
Äldreomsorgens verksamheter ska under året anordna en kulturvecka.	2018-01-01	2018-12-31

KF:s mål för verksamhetsområdet:

1.7 Alla äldre har en trygg ålderdom och får en äldreomsorg av god kvalitet

Äldre ska få insatser av god kvalitet som erbjuder delaktighet och stärker förmågan att leva värdigt och självständigt. Kvinnor och män ska ges likvärdig äldreomsorg utifrån individuella behov och den enskilde ska ha inflytande över insatsernas utförande.

Äldres hälsa, välbefinnande och delaktighet står i fokus för äldreomsorgens alla verksamheter och insatser. Prioriterade områden är fortsatt maten och måltiden samt demensvården och den palliativa vården.

Planering av anpassade bostäder och boendeformer för ökad trygghet är också en viktig och prioriterad fråga för staden och stadsdelsnämnderna.

Ökad livskvalitet, trygghet och delaktighet

Maten och måltiden har stor betydelse för brukarnas välbefinnande och nöjdhet med verksamheten. Äldreomsorgens verksamheter fortsätter därför med utvecklingsarbetet kring ”munnen, maten och måltiden”. Äldreomsorgens dietist ska genomföra utbildningsinsatser kring kost, nutrition och att skapa en trevlig måltidssituation.

Kvalitetshöjande insatser planeras för att lyfta fram maten och måltidens betydelse, att skapa en meningsfull dag med aktiviteter, utevistelse, kulturupplevelser och trivselstunder för social samvaro. På servicehusen och vård- och omsorgsboendena ska temaveckor anordnas kring kost, hälsa och kultur. För ökad möjlighet till utevistelse kommer cykeltur kunna erbjudas, där den boende cyklar tillsammans med en personal genom en ”Sid by sid cykel”. Samverkansprojektet med arbetsförmedlingen gällande unga IT-vårdar fortsätter.

Den äldre ska vara delaktig i upprättandet av genomförandeplanen. Personalen ska ha ett rehabiliterande synsätt för att så långt som möjligt ta tillvara den äldres egna resurser så att den äldre kan bibehålla sina funktioner. Utveckling av teamarbetet, kontaktmannaskapet och dokumentationen fortgår vid äldreomsorgens verksamheter för att säkerställa en personcentrerad vård och omsorg. Modell för teamarbete för utvecklings- och förbättringsarbetet ska införas. Biträdande enhetschefer kommer att erbjudas ett ledarskapsprogram för kvalitetsarbetet.

Äldreomsorgens hälso- och sjukvård ska vara av god kvalitet, trygg, säker och förebyggande. Arbetet med riskbedömningar för att förhindra fall, undernäring och trycksår m.m. samt registreringar i de nationella kvalitetsregistren Senior Alert, Palliativa registret och BPSD-registret (Beteendemässiga och Psykiska Symtom vid Demens) är fortsatt prioriterat.

Journalgranskningar och uppföljning av hälso- och sjukvårdsinsatser görs kontinuerligt av medicinskt ansvarig sjuksköterska (MAS) och äldreomsorgens processledare, särskilt med fokus på den palliativa vården och nutritionsprocessen. Personalen ska arbeta utifrån de basala hygienrutinerna. Hygienronder eller uppföljning av hygienronder samt Apotekets granskning av läkemedelshanteringen sker årligen.

Inom äldreomsorgen pågår ett utvecklingsarbete inom e-hälsoområdet som bland annat omfattar dokumentation, kvalitetsregister, nationell patientöversikt (NPÖ) och digitala stödsystem.

Dagverksamheten ska erbjuda en meningsfull dag med aktiviteter som kan passa både kvinnor och män samt utifrån deltagarnas individuella behov och önskemål.

Stödet till anhöriga ska anpassas utifrån anhörigas behov och önskemål. Anhöriga erbjuds bland annat att delta i anhöriggrupper, anhörigsamtal, hembesök, råd och stöd av anhörigkonsulent samt inbjuds till föreläsningar med olika teman.

Kvalitet och kompetens

Enheterna ska arbeta systematiskt med att förbättra och utveckla sina verksamheter genom att analysera och ta tillvara resultaten från brukarundersökningar, inkomna synpunkter och klagomål från brukare och anhöriga, verksamhets- och kvalitetsuppföljningar, granskningar, avvikelser och eventuella utredningar enligt lex Sarah och lex Maria. Goda exempel från andra verksamheter, stadens kvalitetsutmärkelse och olika kvalitetsmässor inspirerar också till att utveckla äldreomsorgens verksamheter.

Omvårdnadspersonalen erbjuds stadens undersköterskeutbildning som finns i fem steg i äldreförvaltningens regi. Interna utbildnings- och handledningsinsatser erbjuds bland annat kring kost, hälsa, nutrition och måltiden, basal hygien, dokumentation, ergonomi med förflyttningsteknik och hjälpmedelshantering. Alla yrkeskategorier erbjuds kompetensutveckling som syftar till att man i sin profession har kunskap om nya rön, aktuella styrdokument och rutiner. Det kan vara genom webbutbildningar, föreläsningar och kurser.

Prioriterade områden för kompetensutveckling är fortsatt bemötande, demensvård, vård i livets slut, dokumentation, våld i nära relationer, samt ökade kunskaper i svenska. Det finns ett behov av ökade kunskapar om äldre med psykisk ohälsa och missbruksproblem. Äldreomsorgen deltar i EU-projektet DigIT, som syftar till att öka personalens kompetens om digitala hjälpmedel och digital teknik.

Utveckling av hemtjänst

Hemtjänst i ordinärt boende har kommit att bli en allt viktigare del av äldreomsorgen med krav på en kompetent, professionell och flexibel hemtjänst.

Hemtjänsten arbetar med att öka kontinuiteten genom att bemanningen planeras så att brukaren får hjälp av samma personal så långt som möjligt, vilket bidrar till att öka tryggheten. Arbetet utifrån ramtid ska öka brukarnas inflytande i planeringen och utförandet av insatserna.

Samverkan och teamarbetet med biståndshandläggare, landstingets akutsjukvård, vårdcentralerna och primärvårdsrehabiliteringen fortsätter att utvecklas för att säkerställa att den äldre får en trygg och sammanhållen vård och omsorg i hemmet. Prioriterade målgrupper för samverkan är svårt sjuka äldre och personer med demenssjukdom. Andra prioriterade målgrupper är äldre med psykisk ohälsa och/eller missbruk. Regelbundna träffar anordnas genom samverkansmodellen Bättre Samverkan Bättre Liv. Den 1 januari 2018 träder en ny lag i kraft om samverkan vid utskrivning från slutenvården. Projektet ”Tryggt mottagande i hemmet”, som ska säkerställa att den äldre får en trygg hemgång efter sjukhusvistelse eller korttidsvård fortgår 2018 och finansieras av äldreförvaltningen.

Silviahems-certifiering av den kommunala hemtjänstens specialiserade hemtjänstgrupp "demensgruppen" pågår och kommer vara klar i februari 2018. Hemtjänsten har även utbildade palliativa ombud.

Rättssäker och likställig biståndsbedömning

Äldreomsorgen ska vara jämställd, tillgänglig och likvärdig. Biståndshandläggningen ska i sin bedömning ha ett folkhälsoperspektiv. Stadens nya riktlinjer för handläggning inom socialtjänstens äldreomsorg som gäller fr.o.m. 1 januari 2018 ska implementeras.

Äldreomsorgen och socialtjänsten har väl fungerande rutiner för samhandläggning för att säkerställa den individuella behovsbedömningen, när en person som har insatser från socialtjänsten fyller 65 år och ansvaret övergår till äldreomsorgen.

Utredningar och behovsbedömningar baseras på den enskildes individuella behov, önskemål och resurser. Biståndshandläggarna skriver utredningar i stadens kartläggnings- och bedömningsinstrument vilket ger ett allsidigt underlag för beslut. En intervjuguide används som stöd i utredningsarbetet där vikten av att ställa könsneutrala och jämställda frågor tas upp. Under året kommer intervjuguiden utökas med frågor som rör nutrition, hbtq och våld i nära relation. Enheten är hbtq-diplomerad.

Istället för att biståndshandläggaren besöker den äldre på sjukhuset kan vårdplaneringen genomföras via Skype, det vill säga genom ett videosamtal via datalänk. Syftet är att öka den äldres delaktighet och samtidigt att ha en effektiv organisation för biståndshandläggningen. Utveckling av samordnad individuell plan (SIP) fortgår.

Utvecklingsarbete för ökad kunskap inom demensområdet sker i samverkan med minnesmottagningen på Karolinska Universitetssjukhuset Huddinge.

Mötesplatser, förebyggande och uppsökande arbete

Äldreomsorgen har ett välorganiserat och brett utbud av verksamheter som erbjuder aktiviteter, kulturupplevelser och gemenskap, som är öppna för alla äldre i stadsdelsområdet. Uppskattade verksamheter är Seniorhälsan på servicehusen och de öppna mötesplatserna.

Den uppsökande verksamheten syftar till att fånga upp äldres behov och nå fler äldre som upplever ensamhet och isolering. Ökade informationsinsatser om äldreomsorgens öppna mötesplatser och andra insatser ska bland annat ske via lokalpressen, genom samverkan med vårdcentralerna, pensionärsorganisationerna och att inbjuda äldre till fokusgrupper/dialogmöten för synpunkter och förslag.

Den uppsökande verksamheten och informationen ska också ha fokus på de äldres boendesituation. Syftet är att nå ut med information till dem som kan behöva se över sitt boende och ge dem information om de möjligheter som finns att påverka sin boendesituation.

Aktivitetscenter

De 1 april 2018 kommer stadsdelsförvaltningen att ta över lokaler från fastighetsägaren Micasa för ett aktivitetscenter vid Axelsbergs seniorboende, som ska erbjuda aktiviteter, social samvaro och kulturupplevelser för alla äldre i området. Planering pågår i samarbete med Micasa och i dialog med pensionärsorganisationerna. Aktivitetscentret kommer att bemannas med en personal. Verksamheten och personal planeras att organisatoriskt tillhöra äldreomsorgens Äldrestöd/Seniorhälsan.

Tryggare boende för äldre

Målsättningen är att äldre ska ha ett tryggt och tillgängligt boende. Tillgängliga bostäder med närhet till service och kommunikationer ökar den äldres möjligheter till ett aktivt och självständigt liv.

Planering av anpassade bostäder och boendeformer för äldre är därför en viktig och prioriterad fråga för staden och stadsdelsnämnderna. Staden ska erbjuda två biståndsbedömda boendeformer, servicehus och vård- och omsorgsboende samt seniorboende med eller utan aktivitetscenter, som är en icke biståndsbedömd boendeform. Från och med den 1 januari 2018 införs särskilda förmedlingsregler för seniorboende, där personer över 85 år och personer mellan 65 och 85 år som bor otillgängligt eller känner ensamhet och otrygghet ska prioriteras först när lägenheter blir lediga.

För stadens äldreboendeplanering har stadsdelsförvaltningarna i uppdrag att årligen ta fram regionvisa äldreboendeplaner i samverkan med Micasa och äldreförvaltningen. Regionernas äldreboendeplaner ligger till grund för stadens gemensamma boendeplanering, såsom utbyggnad av nya vård- och omsorgsboende, fler seniorboenden och behov av omstruktureringar. Det finns också behov av värdigt boende för personer med psykisk ohälsa och äldre hemlösa.

Under de närmaste åren minskar antalet äldre över 85 år för att därefter öka kraftigt. Under denna ”mellanperiod” kommer det att finnas en överkapacitet av servicehuslägenheter och vård- och omsorgsboende, det vill säga boenden med tomma lägenheter. Detta är en utmaning men ger också utrymme för att genomföra förändringar.

I Hägersten-Liljeholmens stadsdelsområde finns i dagsläget ett 40-tal tomma servicehuslägenheter främst på Fruängsgårdens servicehus. Även vid vård- och omsorgsboende finns tomma lägenheter, totalt ett 30-tal. Axelsbergs vård- och

omsorgsboende är ett modernt och tillgängligt boende, men inte ändamålsenliga utifrån ett kostnadseffektivt perspektiv.

I stadsdelsområdet finns många bostäder som saknar hiss eller är otillgängliga på annat sätt, vilket kan innebära att äldre ansöker om att få flytta till ett servicehus och gärna om sådant finns i området där man redan bor, vilket känns tryggt. En otillgänglig bostad är dock inte ett tillräckligt skäl för att beviljas servicehusboende. Genom att t.ex. tillskapa flera seniorboenden skulle flera äldre få möjlighet att flytta till en tillgänglig och anpassad bostad, när man själv önskar.

En boendeutredning pågår i stadsdelsförvaltningen, som syftar till att se över möjligheterna att göra en omfördelning mellan boendeformerna, så att det bättre motsvarar de äldres behov, efterfrågan och önskemål. Syftet är också att öka kvaliteten i boendet för målgruppen äldre med psykiska funktionshinder. Äldreomsorgens särskilda boendeformer ska vara moderna och attraktiva. En upprustning av både ut- och innemiljön vid Fruängsgården och Trekantens servicehus planeras därför.

Indikator	Årsmål	KF:s årsmål	Periodicitet
 Andel boende på vård- och omsorgsboende som upplever att måltiden är en trevlig stund på dagen	72 %	72 %	År
 Andel boende på vård- och omsorgsboende som upplever att möjligheten att komma utomhus är bra	56 %	56 %	År
 Andel omsorgstagare som upplever att de kan påverka hur hjälpen utförs i äldreomsorgen	85 %	85 %	År
 Andel trygga omsorgstagare i äldreomsorgen	84 %	84 %	År
 Andelen nöjda omsorgstagare äldreomsorgen	85 %	85 %	År
 Antal personal en hemtjänsttagare med minst två besök om dagen möter under en 14-dagarsperiod	10	Max 10 personer	År

Aktivitet	Startdatum	Slutdatum
 Stadsdelsnämnderna ska intensifiera arbetet och registreringen i Senior Alert och Svenska Palliativregistret för att få underlag till förebyggande åtgärder i syfte att bland annat minska fallskadorna	2018-01-01	2018-12-31
 Äldrenämnden ska i samarbete med stadsdelsnämnderna utreda och föreslå förbättringar som ökar likställigheten i staden samtidigt som det avlastar biståndshandläggare från administrativa uppgifter	2018-01-01	2018-12-31
 Äldrenämnden ska initiera ett kvalitetsutvecklingsarbete inom särskilt boende för äldre i samarbete med stadsdelsnämnderna	2018-01-01	2018-12-31

Nämndmål:

Äldre får insatser av god kvalitet som erbjuder delaktighet och stärker förmågan att leva värdigt och självständigt

Förväntat resultat

Äldre är nöjda med äldreomsorgen och tycka att de är delaktiga och kan påverka planeringen och utformningen av sin äldreomsorg.

- Äldres förmåga att leva värdigt och självständigt stärks.
- Kvinnor och män har likvärdig äldreomsorg.
- Äldre med insatser har inflytande över insatsernas utförande.
- Äldres välbefinnande och nöjdhet ökar med bättre mat och måltidssituation.
- Äldres kunskap om möjligheten att påverka och planera sin boendesituation ska öka.

Aktivitet	Startdatum	Slutdatum
Alla medarbetare ska erbjudas föreläsning del 2, om bemötande av personer med demenssjukdom	2018-01-01	2018-12-31
Dialogmöten och samverkan med pensionärsorganisationerna och andra föreningar vid start av Axelsbergs aktivitetscenter.	2018-01-01	2018-12-31
Äldre ska inbjudas till fokusgrupper för synpunkter och delaktighet kring olika utvecklingsområden inom äldreomsorgen.	2017-01-01	2018-12-31
Äldreomsorgens medarbetare ska årligen genomföra webb utbildning om basal hygien.	2018-01-01	2018-12-31
Äldreomsorgens bitr. enhetschef erbjuds att delta i ett ledarskapsprogram för kvalitetsutveckling och förbättringsarbete.	2018-01-01	2018-12-31
Äldreomsorgens medarbetare ska erbjudas kompetensutveckling av dietist om kost och nutrition samt om måltidens betydelse för de äldres hälsa och välbefinnande.	2017-01-01	2018-12-31
Äldreomsorgens medarbetare ska genomföra webb utbildningarna om demens.	2017-01-01	2018-12-31

Nämndmål:

Äldre som bor på särskilda boendeformer får en god hälso- och sjukvård som är trygg, säker och förebyggande

Förväntat resultat

De äldre som bor på vård- och omsorgsboende och servicehus samt de som bor i socialpsykiatrisk gruppbostad får en trygg och säker hälso- och sjukvård.

- De boende på servicehus och vård- och omsorgsboende erbjuds individuella riskbedömningar, som registreras i kvalitetsregistret Senior Alert.

Indikator	Årsmål	KF:s årsmål	Periodicitet
Andel boende som erbjuds munbedömning, enligt ROAG.	90 %		År
Andel boende som erbjuds riskbedömning för fall.	90 %		År
Andel boende som erbjuds riskbedömning för trycksår.	90 %		År

Indikator	Årsmål	KF:s årsmål	Periodicitet
Andel boende som erbjuds riskbedömning för undernäring.	90 %		År

Aktivitet	Startdatum	Slutdatum
Alla boende ska erbjudas riskbedömning och behov av inkontinenshjälpmedel, enligt bedömningsinstrumentet Nikola.	2018-01-01	2018-12-31
Sjuksköterskorna ska genomföra webbutbildning om sårbehandling, palliativ vård och om läkemedel som ökar risken för fall.	2018-01-01	2018-12-31
Verksamhetschef ska säkerställa att en vårdplan upprättas för vård i livets slut vid väntat dödsfall.	2017-01-01	2018-12-31
Verksamhetschef ska säkerställa att registrering genomförs i BPSD-registret.	2017-01-01	2018-12-31

KF:s inriktningsmål:

2. Ett klimatsmart Stockholm

Vision 2040 Ett Stockholm för alla: "Naturens stillhet nära storstadens intensitet utmärker Stockholm. Smarta lösningar gör det enkelt för alla stockholmare att leva miljövänligt. Utan att äventyra förutsättningarna för framtida generationer växer staden med människan som utgångspunkt och med respekt för naturens gränser."

Stadsdelsnämnden bidrar till kommunfullmäktiges mål om ett klimatsmart Stockholm genom nämndens miljöhandlingsplan som utgår från Stockholms miljöprogram. Miljöprogrammet ligger till grund för nämndens miljöarbete. Nämndens verksamheter är energieffektiva och giftfria, sortering av matavfall görs och transporterna är miljömässigt hållbara. Förvaltningen utvecklar arbetet med att stärka den biologiska mångfalden i frågor som rör ekosystemtjänster och dagvattenhantering så att dessa anpassas till nya klimatförutsättningar.

KF:s mål för verksamhetsområdet:

2.1 Energianvändningen är hållbar

Stadsdelsnämnden byter regelbundet ut äldre vitvaror och armaturer mot mer energisnåla alternativ. Under 2018 ska nämnden följa upp de investeringar som hittills har gjorts genom att kartlägga elförbrukningen i de lokaler där byte av vitvaror och armaturer redan har skett. Inom ramen för klimatinvesteringar ska nämnden se över möjligheten att utveckla metoder för att använda solceller i verksamheternas lokaler för att minska energianvändningen på lång sikt. Under vintern görs en förstudie som ligger till underlag för ansökningar om klimatinvesteringsmedel till ett eventuellt genomförande i T1. Nämnden söker även klimatinvesteringsmedel för att tjänsteresor som görs med bil ska kunna ersättas med resor med elcykel eller vanlig cykel.

Indikator	Årsmål	KF:s årsmål	Periodicitet
 Köpt energi (GWh)	2,05 GWh	1785 GWh	År

Nämndmål:

Stadsdelsnämndens verksamheter är energieffektiva

Förväntat resultat

Stadsdelsnämnden kommer närmare målet i miljöprogrammet om att minska energianvändningen i den egna verksamheten med minst tio procent till år 2020.

Aktivitet	Startdatum	Slutdatum
Inventera och uppdatera befintliga elavtal samt kartlägga den faktiska elförbrukningen.	2018-01-01	2018-12-31
Regelbundet byta ut äldre vitvaror och belysning mot mer energieffektiva alternativ.	2017-01-01	2018-12-31

KF:s mål för verksamhetsområdet:

2.2 Transporter i Stockholm är miljöanpassade

Nämnden bidrar till stadens mål genom att endast använda miljöbilar i sina verksamheter. Av stadsdelsförvaltningens 17 miljöbilar är 3 elbilar. Ingen av dessa har dubbdäck. Förvaltningen har en resepolicy för medarbetarna.

Indikator	Årsmål	KF:s årsmål	Periodicitet
 Andel miljöbränsle i stadens etanol- och biogasfordon	85 %	85 %	Halvår

Nämndmål:

Stadsdelsnämndens verksamheter använder i första hand miljöanpassade transporter

Förväntat resultat

Stadsdelsnämndens transporter sker med miljövänliga fordon enligt nämndens resepolicy.

Aktivitet	Startdatum	Slutdatum
Ersätta befintliga bilar då avtalet löper ut under året, med elbilar där det är möjligt.	2018-01-01	2018-12-31
Genom informationsinsatser säkerställa att de enheter som berörs tankar förnyelsebart drivmedel när detta finns att tillgå på tankstationerna.	2018-01-01	2018-12-31

KF:s mål för verksamhetsområdet:

2.3 Stockholm har en hållbar mark- och vattenanvändning

Stadsdelsnämndens parkingenjörer har ett nära samarbete med trafiknämndens och exploateringsnämndens landskapsarkitekter och påverkar genom det markanvändningen i stadsdelsområdet. I samarbetet strävar stadsdelsnämnden efter att goda materialval görs i all stadsutveckling. Målet är att minimera de hårdgjorda ytorna i den växande staden, och sträva efter att planera markanvändningen så att det blir möjligt att använda genomsläppliga material även på välutnyttjade ytor. I stadsdelsnämndens naturområden lämnas sedan några år tillbaka ris och fällda träd kvar som skydd åt insekter och smådjur. För att tydliggöra syftet med de kvarlämnade rishögarna gentemot medborgarna ska en strategi tas fram för hur hanteringen

ska ske och var högarna ska lämnas. Stadsdelsnämnden samarbetar med trafiknämnden för att möjliggöra cykelstråk utifrån cykelplanen och för att skapa goda förutsättningar för stadsodling på de platser där det anses möjligt. På parkmark möjliggörs stadsodling genom brukaravtal.

Aktivitet	Startdatum	Slutdatum
 Stadsdelsnämnderna ska tillsammans med idrottsnämnden, fastighetsnämnden, miljö- och hälsoskydds-nämnden och trafiknämnden, arbeta med att tillgängliggöra naturreservaten för stockholmarna samt hur rekreativa och ekologiska värden kan utvecklas och stärkas i reservaten.	2018-01-01	2018-12-31

Nämndmål:

Stadsdelsnämndens parker har en rik biologisk mångfald

Förväntat resultat

Miljöprogrammets mål om att ekosystemtjänster ska främjas i stadsutveckling för att bidra till en god livsmiljö uppnås.

Aktivitet	Startdatum	Slutdatum
Utveckla rutinerna kring bevarandet av gammal och död ved i naturmark för att främja biologisk mångfald.	2018-01-01	2018-12-31

KF:s mål för verksamhetsområdet:

2.4 Stockholms kretslopp är resurseffektiva

Utifrån det tidigare arbetet med kartläggning av möjligheterna att sortera matavfall i stadsdelsnämndens lokaler ska de lokaler som inte hade möjlighet att införa matavfall nu utredas vidare för att hitta alternativa lösningar. I enlighet med stadens miljöprogram ska nämndens verksamheter förebygga uppkomsten av avfall i den mån det går, bland annat genom att undvika engångsförpackningar och onödiga förpackningar i inköp samt återanvända produkter och inventarier internt i så hög utsträckning som möjligt. I de lokaler där det finns pentryn ska det finnas möjlighet att återvinna de förpackningar och material som vanligtvis förekommer på platsen.

Nämndmål:

Stadsdelsnämndens verksamheter minskar mängden avfall

Förväntat resultat

Det finns kärl för matåtervinning i samtliga av stadsdelsnämndens lokaler.

Aktivitet	Startdatum	Slutdatum
Sätta in kärl för matåtervinning i de av nämndens lokaler där det inte redan finns.	2017-01-01	2018-12-31

KF:s mål för verksamhetsområdet:

2.5 Stockholms miljö är giftfri

Stadsdelsnämnden ska ha en hög miljömedvetenhet gällande materialval i byggandet av

förskolor och lekplatser och kontinuerligt utveckla kunskapen om hur skadliga kemikalier kan minskas i verksamheterna. Genom att bevaka aktuell forskning kan nämnden tidigt uppmärksamma och identifiera områden som behöver utvecklas för att skapa en giftfri miljö. Nämnden ska uppmuntra och bevaka att upphandlade byggtreprenörer använder sig av Byggvarubedömningen (BVB) eller liknande system för att säkerställa att kemikaliesmarta bygg- och anläggningsmaterial används. Nämnden ska under året implementera systemet Chemsoft för att kartlägga vilka kemikalier som används i verksamheterna och om några förändringar behöver ske.

Indikator	Årsmål	KF:s årsmål	Periodicitet
 Andel av stadens förskolor som har genomfört alla åtgärder på nivå 2 enligt kemikaliecentrums vägledning för kemikaliesmarta förskola	15,71 %	Fastställs 2018	År
 Andel bygg- och anläggningsentreprenader i stadens regi som uppfyller stadens krav avseende användning av Byggvarubedömningen (BVB) eller därmed jämförliga system	80 %	80%	År
 Andel inköpta ekologiska måltider och livsmedel i staden i kronor av totala värdet av inköpta måltider och livsmedel	55 %	45%	År

Nämndmål:

Stadsdelsnämndens verksamheter är kemikaliesmarta

Beskrivning

Vid beställning, upphandling och byggande av förskolor och parker använder stadsdelsnämnden aktuell forskning för att bygga så kemikaliesmarta förskolor som möjligt.

Förväntat resultat

Stadsdelsnämndens förskolor har låg andel kemikalier i ytskikt och fast inredning. Stadsdelsnämndens parker anläggs med miljövänliga material.

Aktivitet	Startdatum	Slutdatum
Aktivt söka information och ny kunskap om miljöpåverkan av de material som används i verksamheterna.	2018-01-01	2018-12-31
Ställa krav på byggbolag att använda miljövänliga alternativ vid nyproduktion av förskolor.	2017-01-01	2018-12-31
Uppmana och bevaka att upphandlade byggtreprenörer använder sig av BVB (Byggvarubedömningen).	2018-01-01	2018-12-01

KF:s mål för verksamhetsområdet:

2.6 Inomhusmiljön i Stockholm är sund

Stadsdelsnämnden ska tillhanda god ljud- och luftkvalitet i verksamheternas lokaler. Inomhusmiljön är viktig ur både ett arbetsmiljöperspektiv för medarbetarna och för de invånare som vistas i lokalerna. En god inomhusmiljö ska främjas bland annat genom underhållsåtgärder som underlättar att städning blir utförd på korrekt vis.

Nämndmål:

Inomhusmiljön i stadsdelsnämndens verksamheter är sund

Aktivitet	Startdatum	Slutdatum
Följa upp och kontrollera att ventilationsfilter byts en gång per år i verksamheternas lokaler.	2018-01-01	2018-12-31
Följa upp och utvärdera städrutinerna i nämndens verksamheters lokaler.	2018-01-01	2018-12-31

KF:s inriktningsmål:

3. Ett ekonomiskt hållbart Stockholm

Vision 2040 Ett Stockholm för alla: Stockholm är nytänkandets centrum i världen. Det gynnsamma innovationsklimatet får företag och människor att blomstra. Näringslivets mångfald och det livslånga lärandet ger alla stockholmare frihet att följa och förverkliga sina drömmar. Stockholm är en central nod i ett globalt nätverk av framgångsrika städer. En stad i världen, men också en världens stad som attraherar internationella entreprenörer, studenter och besökare."

Stadsdelsnämnden bidrar till kommunfullmäktiges inriktningsmål genom att ha en ekonomi i balans och säkerställa att alla resurser utnyttjas effektivt. Verksamheterna ska bedrivas inom beslutad budget och styrning och uppföljningen ska vara tydlig. Nämnden arbetar för att fler personer ska klara sin egen försörjning och leva ett självständigt liv.

Nämnden uppnår en ekonomi i balans genom systematisk styrning, uppföljning av verksamhet och ekonomi samt genom tydlig ekonomistyrning och säkra prognoser.

KF:s mål för verksamhetsområdet:

3.1 Stockholm är en världsledande kunskapsregion

Stadsdelsnämnden utvecklar samarbetet med lärosätena för att erbjuda praktikplatser, kunskapsutbyte och för att ta del av senaste forskning. En del av samarbetet är de att utveckla en så kallad "Övningsförskola" där ett stort antal studenter finns på samma förskolor, i samarbete med Stockholms Universitet. Koncentrationen av studenter på några förskolor bidrar till förhöjd kvalitet på flera sätt. De mottagande förskolorna får en vitaliserad pedagogisk diskussion och innehåll i verksamheten. Deras erfarenheter kan genom nätverk och seminarier spridas i sin tur inom förskolan och till andra förskolor.

Nämnden arbetar målmedvetet med en långsiktig strategi för kompetensutveckling.

Våra förskolor tar idag emot ett stort antal studenter men har beredskap för att ta emot än fler. Stadsdelsnämnden har nyligen utbildat ca 55 handledare om 7,5 HP i samarbete med Stockholms universitet. Planen är att utbilda ytterligare handledare som kan ge förskollärostudenter en intressant och lärorik praktik samtidigt som de håller sig uppdaterade i aktuella frågor och nya rön inom forskning och utbildning. De bidrar samtidigt till att sprida kunskaper inom förskolan.

Barnskötare och förskollärare erbjuds kompetensutveckling på arbetstid genom lokalt anordnade program med stöd av stadens kompetensutvecklingssatsning där förskolorna kompenseras med vikarieersättning.

Indikator	Årsmål	KF:s årsmål	Periodicitet
 Antal tillhandahållna praktikplatser för högskolestuderande samt platser för verksamhetsförlagd utbildning	100	Tas fram av nämnden	Tertial

KF:s mål för verksamhetsområdet:

3.2 Stockholm är en företagsvänlig stad

För att upprätthålla balansen mellan bostäder och arbetsplatser i Stockholms södra och västra delar är det viktigt att verka för en etablering av nya arbetsplatser i söderort. För att nå framgång krävs deltagande från alla stadens nämnder och bolag, näringsliv och fastighetsägare. Stadsdelsnämnden ska utveckla sin samverkan med det lokala näringslivet i frågor som rör bland annat trygghet och stadsmiljö men även angående mottagandet av nyanlända invånare. Samverkan med lokalt näringsliv har sin utgångspunkt i Stockholm Business Region ABs lokala tillväxtanalyser.

Aktivitet	Startdatum	Slutdatum
 Stockholm Business Region AB ska i samarbete med kommunstyrelsen och stadsdelsnämnderna kartlägga möjligheterna för ökad tillväxt inom respektive stadsdels geografiska område genom en lokal näringslivsanalys	2018-01-01	2018-12-31

Nämndmål:

Stadsdelsnämnden har god samverkan med det lokala näringslivet

Förväntat resultat

Att stadsdelsnämnden har etablerade kontakter med det lokala näringslivet.

Aktivitet	Startdatum	Slutdatum
Genomföra näringslivsdialoget två gånger om året i samverkan med berörda nämnder och bolag.	2018-01-01	2018-12-31

KF:s mål för verksamhetsområdet:

3.3 Fler jobbar, har trygga anställningar och försörjer sig själva

De personer i stadsdelsområdet som har behov av ekonomiskt bistånd får i ett tidigt skede individuellt anpassade insatser för att erhålla egen försörjning. Förvaltningen fokuserar på att ha hög tillgänglighet, ett gott och respektfullt bemötande som är anpassat till individens förutsättningar. Handläggningen av ekonomiskt bistånd sker rättssäkert och med god transparens. De personer som kontaktar förvaltningen rörande ekonomiskt bistånd får tydlig och lättillgänglig information om rätten till ekonomiskt bistånd och handlägningsprocessen.

Den enskilde är delaktig när insatserna planeras och insatserna sker i samverkan med andra aktörer som Jobbtorg, Arbetsförmedling, andra enheter inom socialtjänsten och med hälso- och sjukvården. Förvaltningens egna arbetsmarknadsinsatser; arbetsträning, Offentligt skyddad anställning (OSA) och Stockholmsjobb är steg på vägen mot den enskildes mål om varaktig självförsörjning genom arbete. Under året kommer förvaltningen att följa upp antalet arbetslösa bidragstagare som står utan aktiviteter från Arbetsförmedlingen, Jobbtorget eller stadsdelsförvaltningen och vidta adekvata åtgärder för att antalet ska minska. Det sociala

förändringsarbetet har stor betydelse för att uppnå självförsörjning och leva ett självständigt liv. Under året kommer förvaltningen ta fram arbetsmaterial och rutiner för att säkerställa att det sociala förändringsarbetet har ett stort fokus i mötet med personer som ansöker om ekonomiskt bistånd.

Handläggningen av ekonomiskt bistånd sker med ett tydligt barnperspektiv. Barn som lever i familjer med ekonomiskt bistånd ska tillförsäkras jämlika uppväxtvillkor, barnen ska ges möjlighet till en aktiv och meningsfull fritid genom bland annat sommarlovspeng och behovsbedömning av bistånd till fritidsaktiviteter. Socialförvaltningens utarbetade stödmaterial för barnperspektiv inom ekonomiskt bistånd används och ska fortsatt implementeras. Under året ska 320 ungdomar i stadsdelområdet erbjudas meningsfulla feriearbeten utifrån sina förutsättningar i kommunala verksamheter.

All statistik som utgör stöd i uppföljningen av måluppfyllelsen är könsuppdelad. Analyser av resultaten sker utifrån ett jämställdhetsperspektiv både vad gäller statistiken som rör ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder.

Indikator	Årsmål	KF:s årsmål	Periodicitet
 Andel personer som har ekonomiskt bistånd i förhållande till befolkningen	0,8 %	1,6%	Tertial
 Andel unga som varken arbetar eller studerar		Fastställs 2018	År
 Andel vuxna med långvarigt ekonomiskt bistånd jämfört med samtliga vuxna invånare	0,55 %	1,1%	Tertial
 Antal aspiranter som fått Stockholmsjobb	22 st	1 000 st	Tertial
 Antal praktiktillfällen som genomförs inom stadens verksamheter av de aspiranter som Jobbtorg Stockholm matchar	20 st	500 st	Tertial
 Antal tillhandahållna platser för feriejobb	350 st	9 000 st	Tertial
 Antal tillhandahållna platser för Stockholmsjobb	30 st	1 000 st	Tertial
 Antal ungdomar som fått feriejobb i stadens regi	320 st	9 000 st	Tertial

Aktivitet	Startdatum	Slutdatum
 Arbetsmarknadsnämnden ska genom jobbtorgen för unga i Kista, Skärholmen och vid Globen, och i samarbete med stadsdelsnämnderna förstärka det uppsökande och stödjande arbetet för unga utan sysselsättning och med komplex problematik samt utveckla insatser för målgruppen.	2018-01-01	2018-12-31
 Arbetsmarknadsnämnden ska i samarbete med stadsdelsnämnderna fortsätta arbetet med kvinnor långt ifrån arbetsmarknaden för att öka delaktigheten och den ekonomiska jämställdheten i staden.	2018-01-01	2018-12-31
 Arbetsmarknadsnämnden ska i samarbete med stadsdelsnämnderna öka utbytet mellan stadsdelarna kring sommarjobben för att öka sammanhållningen i staden och möjliggöra för fler att testa arbete i andra stadsdelar än där man bor.	2018-01-01	2018-12-31
 Stadsdelsnämnderna ska arbeta aktivt med villkor för sysselsättningsfrämjande åtgärder vid upphandlingar.	2018-01-01	2018-12-31
 Stadsdelsnämnderna ska i samarbete med arbetsmarknadsnämnden utveckla samverkan med det lokala näringslivet och civilsamhället för att	2018-01-01	2018-12-31

Aktivitet	Startdatum	Slutdatum
skapa förutsättningar för jobb, integration och social hållbarhet med en särskild inriktning mot unga.		
 Stadsdelsnämnderna ska, exempelvis inom ramen för sina olika verksamhetsområden, öka möjligheterna för personer med funktionsnedsättningar att komma i arbete.	2018-01-01	2018-12-31

Nämndmål:

Invånarna i stadsdelsområdet är självförsörjande

Förväntat resultat

Andelen invånare i stadsdelsområdet som uppbär ekonomiskt bistånd ska minska. Vid mätningen för tertial 2, år 2017, var andelen bidragstagare i förhållande till befolkningen 0,77 procent.

Aktivitet	Startdatum	Slutdatum
Enheten för ekonomiskt bistånd ska fortlöpande följa upp antalet arbetslösa bidragstagare som står utan aktiviteter från Arbetsförmedlingen, Jobbtorget eller stadsdelsförvaltningen och vidta åtgärder för att antalet ska minska. Resultaten redovisas i T1, T2 och VB.	2018-01-01	2018-12-31
Enheten för ekonomiskt bistånd ska ta fram arbetsmaterial och rutiner för socialt förändringsarbete och säkerställa att dessa tillämpas. Resultaten redovisas i T1, T2 och VB.	2018-01-01	2018-12-31
Förvaltningen prioriterar ungdomar som har funktionsnedsättning till feriearbete.	2017-01-01	2018-12-31

KF:s mål för verksamhetsområdet:

3.4 I Stockholm är det enkelt att utbilda sig genom hela livet

Stadsdelsnämnden samverkar med arbetsmarknadsnämnden rörande arbetsmarknadsåtgärder som samordnas av Jobbtorg Stockholm. Genom Jobbtorg Stockholm får försörjningsstödstagare kännedom om alla de vägar till utbildning som erbjuds i staden. Genom att erbjuda praktikplatser i stadsdelsförvaltningens verksamheter för studerande på gymnasie- och högskolenivå samt för personer i arbetsmarknadsåtgärder medverkar stadsdelsförvaltningen till att höja kvaliteten på utbildningen och skapa motivation hos den enskilde att utbilda sig vidare.

Samverkan med utbildningsnämnden sker inom det förebyggande arbetet inom socialtjänst, förskola, fritid och polis. Se vidare under KF 1.1 och 3.3.

Nämndmål:

Medarbetarna erbjuds möjlighet till kompetensutveckling

Förväntat resultat

All tillsvidareanställd personal har adekvat utbildning för sin befattning och har möjlighet att kompetensutvecklas.

KF:s mål för verksamhetsområdet:

3.5 Stockholms stads ekonomi är långsiktigt hållbar

Stadsdelsnämnden bidrar till inriktningsmålet genom att ha en ekonomi i balans och säkerställa att alla resurser utnyttjas effektivt. Förslaget till budget utgår från stadens resursfördelningssystem och från att kommunfullmäktiges prioriteringar ska få genomslag i nämndens budget. Stadsdelsnämnderna får resurser i relation till det förväntade behovet och inte utifrån faktiska kostnader. I fördelningen inkluderas samtliga löpande kostnader för att bedriva en verksamhet, inkluderat personal, lokaler, administration och övriga kostnader. Budgethållning är en förutsättning för kvalitet och stabilitet i verksamheten. Verksamheterna ska bedrivas inom beslutad budget och styrning och uppföljning ska vara tydlig. En tydlig ekonomistyrning och säkerhet i prognoser är en förutsättning för att skapa och behålla stabilitet i verksamheten.

Prognossäkerheten är central i arbetet med att uppnå budgethållning. Enheterna följer regelbundet upp ekonomin genom kontakter mellan enhetschef, avdelningschef och controller inför månads- och tertialrapporter och analyserar då kostnader och intäkter som underlag för prognos på årsutfallet. Vid befarade underskott vidtas åtgärder omedelbart och verksamheten anpassas utifrån de nya förutsättningarna. En förutsättning för detta är att prognoserna görs så säkra som möjligt. Åtgärder för att öka prognossäkerheten pågår kontinuerligt i form av utbildningsinsatser, information om aktualiserade rutiner för månadsbokslut och prognosarbetet samt dialog om prognosvariationer med enheterna ger säkrare signaler om det ekonomiska läget.

Indikator	Årsmål	KF:s årsmål	Periodicitet
 Nämndens budgetföljsamhet efter resultatöverföringar	100 %	100 %	Tertial
 Nämndens budgetföljsamhet före resultatöverföringar	100 %	100 %	Tertial
 Nämndens prognossäkerhet T2	+/-1 %	+/- 1 %	År

Nämndmål:

Stadsdelsnämndens verksamheter har en långsiktigt hållbar ekonomi

Förväntat resultat

Verksamheterna bedrivs på ett kostnadseffektivt sätt.

Aktivitet	Startdatum	Slutdatum
Antalet familjehem i egen regi ska utökas.	2018-01-01	2018-12-31
Vård- och placeringskostnader för ensamkommande flyktingbarn anpassas till de statliga ersättningsnivåerna.	2018-01-01	2018-12-31
Öka chefernas kunskap om månadsuppföljningar och prognossäkerhet.	2018-01-01	2018-12-31

KF:s inriktningsmål:

4. Ett demokratiskt hållbart Stockholm

Vision 2040 Ett Stockholm för alla: "Ingenstans är demokratin mer vital än i Stockholm. Stockholmare är delaktiga i stadens utveckling och känner samhörighet med sin stad. Deras engagemang tas tillvara och ger riktning åt framtiden. Stockholm är ett föredöme i skyddet av

de mänskliga rättigheterna. Lika rättigheter och stora möjligheter kommer alla till del i en stad tillgänglig för alla.”

Stadsdelsnämnden bidrar till kommunfullmäktiges inriktningsmål genom att verka för att nämndens verksamheter är jämställda, fria från diskriminering och att mänskliga rättigheter respekteras. Alla som har kontakt med nämndens verksamheter bemöts med kunskap och respekt. En handlingsplan och utbildningsplan för arbetet med jämställdhetsintegrering implementeras, barnets bästa beaktas i beredningen av ärenden, informationen är tydlig och tillgänglig, stadsmiljön utvecklas så att alla känner sig trygga.

Välfungerande verksamheter och kompetenta, engagerade chefer och medarbetare är grundläggande för att uppfylla målet. Utöver det viktiga dagliga arbetet för att på olika sätt vara en bra arbetsgivare bidrar nämnden genom att fokusera på utveckling inom områdena arbetsmiljö, samverkan, hälsa och kompetensförsörjning.

Under året kommer nämnden underlätta invånarens möjlighet att komma i kontakt med lokala nämndpolitiker, stärka kontakter med det lokala civilsamhället och utveckla metoder för att ungas inflytande inom nämndens verksamhetsområden.

KF:s mål för verksamhetsområdet:

4.1 Stockholm är en jämställd stad där makt och resurser fördelas lika

Stadsdelsnämnden bidrar till kommunfullmäktiges mål om en jämställd stad genom ett fortsatt arbete med jämställdhetsintegrering av nämndens verksamheter. Under året kommer verksamheterna arbeta vidare med jämställdhetsanalyser. Fortsatta kompetensutvecklingsinsatser för chefer och nyckelpersoner kommer att ges för att stärka kompetensen i jämställdhetsfrågor.

Utifrån stadsdelsnämndens handlingsplan för arbetet med jämställdhetsintegrering kommer en utbildningsplan för 2018 tas fram och genomföras. Arbetet med jämställdhetsnätverk inom förvaltningens olika avdelningar och enheter kommer att fortsätta för att sprida ett lärande och goda exempel.

Kvinnors organisering

Stadsdelsnämnderna ska i sina verksamhetsplaner beskriva hur de, i samverkan med civilsamhället, avser bidra till att öka kvinnors makt och inflytande i det offentliga rummet. Hägersten-Liljeholmens stadsdelsnämnd planerar att utöka verksamhetsstödet och arrangörstödet till de ideella föreningar som har aktiviteter som syftar till att stärka kvinnors ställning i samhället.

Indikator	Årsmål	KF:s årsmål	Periodicitet
 Andel tjänsteutlåtanden som innehåller en jämställdhetsanalys	100 %	100 %	Tertial

Aktivitet	Startdatum	Slutdatum
 Kommunstyrelsen ska i samarbete med stadsdelsnämnderna stödja kvinnors organisering med målet att öka kvinnors makt och inflytande i det offentliga rummet.	2018-01-01	2018-12-31

Nämndmål:

Stadsdelsnämnden fördelar makt och resurser jämställt

Förväntat resultat

En ökad kunskap om fördelning av resurser.

Aktivitet	Startdatum	Slutdatum
Alla enheter deltar vid jämställdhetsföreläsningar och jämställdhetsnätverk som arrangeras under året.	2017-01-01	2018-12-31

KF:s mål för verksamhetsområdet:

4.2 Stockholms stad är en bra arbetsgivare med goda arbetsvillkor

Arbetsmiljö, samverkan och hälsa

Verktyg och rutiner för arbetsmiljöarbete exempelvis årshjul utvecklas och görs kända i organisationen. Kompetensinsatser genomförs för att förbättra samverkan i samverkansgrupper med arbetsgivare och fackliga företrädare på olika nivåer, liksom arbetsplatsträffar. Den årliga arbetsmiljöutbildningen fortsätter. Eftersom alla chefer och skyddsombud behöver ha tillräckliga kunskaper om arbetsmiljö bereds alla som har behov plats på arbetsmiljöutbildningen. Arbetet utifrån stadens handlingsplan för att förbättra arbetssituationen för socialsekreterare och biståndshandläggare fortsätter. Medarbetares sjukfrånvaro ska fortsätta att minska, i synnerhet för kvinnor, genom systematiskt arbete. Arbetet med att minska sjukfrånvaron kommer att intensifieras med stöd av administrativa avdelningens HR-enhet. Förskoleavdelningen ska i samråd med HR-enheten undersöka hur tillfälliga vikariebehov inom förskolan kan tillgodoses.

Insatser för friskvård:

- Alla anställda som arbetar heltid erbjuds en timme friskvård per vecka när arbetet så tillåter. Deltidsanställda erbjuds friskvårdstid i proportion till anställningsgraden.
- Förvaltningen ska utreda möjligheterna till riktade friskvårdsinsatser för yrkesgrupper med tung fysisk eller psykisk arbetsbelastning. Detta är ett förebyggande arbete men även ett led i att intensifiera arbetet med att sänka sjukfrånvaron.
- Alla anställda kan köpa ett årskort till Stockholms kommunala sim- och idrottshallar till subventionerat pris. Kortet gäller för bad, gym och gruppträning.
- Alla anställda kan erhålla en subvention till friskvårdsaktivitet med högst 1 000 kr per anställd och år. Subventionen gäller inte simhallskortet som redan är subventionerat.
- Stadsdelsförvaltningen har avtal som gör att medarbetare får ett rabatterat pris vid tecknande av medlemskap hos SATS och Friskis & Svettis. Genom anställningen i staden finns möjligheter till rabatterade medlemsavgifter även på andra gym.

Kompetensförsörjning

Kartläggning av medarbetares kompetens fortsätter, och kopplas samman med en mer långsiktig planering för framtida kompetensbehov. Kompetensutveckling kommer att genomföras utifrån verksamheternas behov. Rekrytering underlättas genom förbättrade anställningsvillkor. Därför ska allmän visstidsanställning fasas ut och en minskad andel av våra medarbetare ska vara ofrivilligt deltidsanställda. Metoden kompetensbaserad rekrytering

blir välkänd genom fortsatta utbildningsinsatser och stöd från HR-enheten, och används genomgående vid rekrytering. (Se bilaga 7 "Kompetensförsörjningsplan")

Handlingsplanen för socialsekreterare och biståndshandläggares arbetsituation

Stadens handlingsplan för socialsekreterare och biståndshandläggares arbetsituation från 2016 syftar till att anställda inom socialtjänsten och äldreomsorgen ska ges goda förutsättningar att utöva sitt arbete i enlighet med professionellt kunnande, yrkesetik och med lagstiftningens intentioner. De anställdas förutsättningar att utföra sitt arbete är avgörande för kvaliteten på verksamheternas tjänster. Med utgångspunkt i en handlingsplan har staden en samordnad strategi för att den omfattande personalomsättningen ska stoppas, administrationen minskas och antalet ärenden per handläggare sänkas.

I handlingsplanen identifieras följande områden som nödvändiga förutsättningar för ett gott arbete:

- Brukardelaktighet och återkoppling från brukare
- Introduktionsprogram och mentorskap för nyanställda
- Rimlig arbetsbelastning
- Lokalt kompetens- och utvecklingsforum.
- Nära och tillgänglig ledning som ger stöd och uppmuntran
- Administrativt stöd till socialsekreterare och biståndshandläggare.
- Administrativt stöd till chefer.
- Systematisk intern ärendehandledning
- Medhandläggarskap
- Regelbunden fortbildning och möjlighet till specialistutbildning
- Regelbundet mottagande av studenter
- Mottagande av traineer
- Lämpliga lokaler och fungerande arbetsredskap

När arbetet med att implementera handlingsplanen startade 2016 hade förändringar redan gjorts på flera enheter inom förvaltningen rörande områden som aktualiserats i handlingsplanen. Flera enheter hade introduktionsprogram för nyanställda och erbjöd nyanställda mentorer. Arbetsledningen hade utökats med fler biträdande enhetschefer och enhetschefer till stöd för socialsekreterare och biståndshandläggare. På många håll i organisationen var personalgrupperna stabila och arbetsbelastningen rimlig och det fanns former för fungerande, systematisk ärendehandledning. Utifrån detta valde styrgruppen att inrikta arbetet mot de områden som tas upp i aktivitetsplanen. Varje enhet identifierade ett antal områden som man ansåg behövde utvecklas eller förstärkas och för dessa områden togs aktiviteter på enhetsnivå fram. Många enheter har arbetat vidare med frågor rörande fortbildning och specialistutbildning, förfinat sina introduktionsprogram och där det inte redan funnits skapat rutiner för medhandläggarskap. Avdelningarna för social omsorg och äldreomsorgen har skapat en gemensam struktur för att erbjuda fler platser för verksamhetsförlagd utbildning (praktik) för socionomstudenter. Den enkätundersökning som löpande sker av socialsekreterarnas och biståndshandläggarnas arbetsituation följs upp på enhetsnivå. Några enheter har låg svarsfrekvens men strävar efter att öka denna. I maj 2017 planerades en gemensam konferens för alla socialsekreterare, biståndshandläggare och chefer med handlingsplanen som tema. Utifrån det rådande budgetläget med akuta problem, främst inom individ- och familjeomsorgen genomfördes konferensen men med ett modifierat

innehåll. Förvaltningen ser över nyttjandet av lokalerna i förvaltningshuset i syfte bland annat för att skapa mer utrymme för de enheter som har svårt att tillhandahålla bra arbetsplatser åt alla handläggare.

Under 2018 kommer arbetet med aktiviteterna på enhetsnivå att fortgå. Förvaltningen kommer att undersöka möjligheterna att skapa ett gemensamt lokalt kompetens- och utvecklingsforum. Resultatet från enkätundersökningarna rörande arbetssituationen kommer att analyseras både på enhets- och förvaltningsnivå som underlag för riktade insatser för en bättre arbetsmiljö. Analyserna och insatserna utgör en viktig del i det systematiska arbetsmiljöarbetet och kommer att ske i samverkan.

Indikator	Årsmål	KF:s årsmål	Periodicitet
 Aktivt Medskapandeindex	81	81	År
 Index Bra arbetsgivare	84	84	År
 Sjukfrånvaro	7,5 %	tas fram av nämnden	Tertial
 Sjukfrånvaro dag 1-14	2,5 %	tas fram av nämnden	Tertial

Aktivitet	Startdatum	Slutdatum
 Äldrenämnden ska i samarbete med kommunstyrelsen och stadsdelsnämnderna stödja stadsdelsnämnderna i hur äldreomsorgen kan organisera sin ledningsorganisation för att främja det närvarande ledarskapet	2018-01-01	2018-12-31
 Äldrenämnden ska i samråd med stadsdelsnämnderna genomföra och utvärdera en pilot med schemalagd reflektionstid i hemtjänsten	2018-01-01	2018-12-31

Nämndmål:

Stadsdelsnämndens medarbetare är professionella, engagerade och har en god arbetsmiljö med en väl fungerande samverkan med de fackliga organisationerna.

Förväntat resultat

Delaktighet och ett bra arbetsklimat finns på nämndens arbetsplatser. Engagerade chefer och medarbetare bidrar till bra verksamhet och en god arbetsmiljö. Dialog om arbetsmiljö och verksamhet förs på arbetsplatsträffar och i samverkansgrupper. Kvinnors långtidssjukfrånvaro närmar sig männens lägre värde. Medarbetarnas arbetsvillkor förbättras och engagemang och trivsel ökar, vilket ger bättre resultat i medarbetarenkäten. Indikatorerna under 4.2 används för uppföljning av det förväntade resultatet.

Indikator	Årsmål	KF:s årsmål	Periodicitet
 Procentuell andel medarbetare som har en ofrivillig deltidsanställning	0,5		Tertial

Aktivitet	Startdatum	Slutdatum
-----------	------------	-----------

Aktivitet	Startdatum	Slutdatum
Alla enheter ska utifrån medarbetarenkätens resultat göra en handlingsplan, som åtgärdas och följs upp under året.	2018-01-01	2018-12-31
Allmän visstidsanställning ska fasas ut.	2018-01-01	2018-12-31
Andelen timavlönade medarbetare ska minska.	2018-01-01	2018-12-31
Chefsutbildningar i arbetsmiljö, arbetsrätt inklusive samverkan ska genomföras.	2018-01-01	2018-12-31
Enheterna ska i VB 2018 redovisa arbetet utifrån förvaltningens jämställdhets- och mångfaldsplan.	2018-01-01	2018-12-31
Inom ramen för handlingsplanen för socialsekreterare och biståndshandläggares arbetssituation ska lämpliga former för ett lokalt kompetens- och utvecklingsforum tas fram och implementeras.	2018-01-01	2018-12-31
Nyrekrytering av deltidsanställda ska endast ske efter noggrant övervägande.	2014-01-01	2018-12-31
Resultaten från den återkommande enkäten om socialsekreterare och biståndshandläggares arbetssituation ska sammanställas och analyseras på enhets- och förvaltningsnivå och vid behov ligga till grund riktade insatser.	2018-01-01	2018-12-31
Utbildning i kompetensbaserad rekrytering ska genomföras.	2018-01-01	2018-12-31
Verktyg och rutiner för arbetsmiljöarbete ska förbättras och göras kända.	2018-01-01	2018-12-31

KF:s mål för verksamhetsområdet:

4.3 Stockholm är en stad som lever upp till mänskliga rättigheter och är fritt från diskriminering

Stadsdelsnämnden bidrar till kommunfullmäktiges mål genom insatser som har sin utgångspunkt i diskrimineringsgrunderna, vilket innebär att ingen som kommer i kontakt med nämndens verksamheter ska missgynnas eller behandlas sämre än någon annan med anledning av kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder. Resultat från brukarundersökningar som avser diskriminering kommer att följas upp och arbetas vidare med inom respektive verksamhetsområde.

Fortsatt arbete sker för att stärka barnrättsperspektivet inom socialtjänsten. I stadsdelsnämndens öppna verksamheter för barn och unga ska nämnden erbjuda mötesplatser/forum som är särskilt riktade till flickor och hbtq-personer.

Stadsdelsnämnden driver det lokala minoritetsarbetet framåt bland annat genom mötesplatser och informationsinsatser, i samverkan med stadens förvaltningar.

Indikator	Årsmål	KF:s årsmål	Periodicitet
 Andel brukare i dagverksamhet för äldre som inte upplever diskriminering	98 %	Öka	År
 Andel brukare inom omsorgen för personer med funktionsnedsättning som inte upplever diskriminering	98 %	Öka	År
 Andel brukare inom socialpsykiatri som inte upplever diskriminering	98 %	Öka	År
 Andel brukare som inte upplever diskriminering inom förskolan och familjedaghem	98 %	Öka	År

Aktivitet	Startdatum	Slutdatum
 Stadsdelsnämnderna ska i samverkan med civilsamhället och genom befintliga mötesplatser verka för att nå och stärka kunskaperna hos fler föräldrar om barn och ungas rättigheter. Kommunstyrelsen ska vara behjälplig i arbetet	2018-01-01	2018-12-31

Nämndmål:

Flickor och pojkar i förskolan utvecklar förståelse för vårt samhälles grundläggande demokratiska värden

Förväntat resultat

Likabehandlingsplanerna följs upp, utvärderas, hålls aktuella och revideras utifrån barngruppernas specifika behov. Förskolorna bidrar till likvärdighet samt breddar barnens lekmönster och intressen.

Aktivitet	Startdatum	Slutdatum
Förskolorna kartlägger barngruppernas för att främja barns lika rättigheter, intressen, relationer och utvecklingsmöjligheter	2018-01-01	2018-12-31
Redovisa när barnsäkerhetsrund är utförd.	2018-01-01	2018-12-31

Nämndmål:

Stadsdelsnämndens verksamheter utgår från mänskliga rättigheter, är fria från diskriminering och alla som kommer i kontakt med nämndens verksamheter bemöts likvärdigt

Förväntat resultat

Alla som har kontakt med förvaltningens verksamheter bemöts med kunskap och respekt.

KF:s mål för verksamhetsområdet:

4.4 Stockholm är en stad som respekterar och lever upp till barnets rättigheter i enlighet med FN:s barnkonvention

Arbetet enligt barnkonventionen ska fortsatt stärkas och prioriteras. Barnperspektivet beaktas i all planering, beslut och utförande av insatser som berör barn inom nämndens verksamheter. Verksamheterna har kända rutiner för arbetet med barnkonsekvensanalyser.

Inom socialtjänstens myndighetsutövande enheter tas hänsyn till barnperspektivet i alla ärenden som direkt eller indirekt berör barn. I utredningar, insatser och uppföljningar används metoder som synliggör barnets synpunkter och behov. Nämnden fokuserar på att öka barns och ungas delaktighet bland annat genom systematiska intervjuer enligt Västernorrlandsmodellen vid barn- och ungdomsenheten. Vid handläggning av ärenden rörande vuxna med missbruksproblematik uppmärksammas om det finns barn och i förekommande fall initieras alltid ett samarbete med barn- och ungdomsenheten. Barn till föräldrar med missbruksproblematik erbjuds stödgrupper och behandling inom förvaltningens öppenvård. Barnperspektivet och barnets eget perspektiv beaktas särskilt i beslut om ekonomiskt bistånd.

Nämndmål:

Stadsdelsnämndens verksamheter beaktar barnperspektivet och uppfyller de krav som anges i FN:s barnkonvention

Förväntat resultat

Stadsdelsnämndens verksamheter tar tillvara barnets rättigheter i enlighet med FN:s barnkonvention. Barnens synpunkter och behov är synliga i alla beslutsunderlag som berör barn.

Aktivitet	Startdatum	Slutdatum
Socialtjänstens myndighetsutövande enheter uppmärksammar barnperspektivet i alla ärenden som direkt eller indirekt berör barn. För att säkerställa att så sker i alla ärenden får enheterna i uppdrag att i sina tertiärrapporter och verksamhetsberättelser redogöra för hur arbetet enligt barnkonventionens intentioner fortgår, vilka rutiner som finns och hur man följer upp att dessa efterlevs.	2017-04-21	2018-12-31

KF:s mål för verksamhetsområdet:

4.5 Stockholm är en stad där ingen behöver vara rädd för våld

Inom stadsdelsnämndens verksamhet finns ett specialistteam som arbetar med insatser till våldsutsatta vuxna kvinnor och män och med att ge stöd till förövare. Merparten av de som kommer i kontakt med förvaltningen utifrån utsatthet för våld i nära relationer är kvinnor. Det är motiverat att utveckla verksamheten och utforma det uppsökande arbetet på ett sätt som gör att också våldsutsatta män får del av insatserna.

Under året kommer ett relationsvåldscentrum att bildas som är gemensamt för Hägersten-Liljeholmens, Skärholmens och Älvsjös stadsdelsnämnd med Skärholmen som värd. Verksamheten kommer att erbjuda stöd till våldsutsatta och våldsutövande kvinnor och män samt ge stöd i rättsprocessen i samband med att en polisanmälan görs. Verksamheten bedöms skapa möjligheter för ökad kvalitet och likvärdighet. Förvaltningarna kommer att undersöka möjligheterna och vinsterna med att även gå samman kring ett gemensamt relationsvåldsteam med ansvar för myndighetsutövningen inom verksamhetsområdet.

Alla berörda verksamheter inom förvaltningen arbetar utifrån stadens program mot våld i nära relationer och hedersrelaterat våld. Stadsdelsnämnden kommer att möjliggöra för medarbetare att delta i stadens utbildningar rörande att upptäcka våldsutsatthet hos barn och vuxna och uppmärksamma detta. Inom stadsdelsnämndens verksamhet finns det kända rutiner och metoder för arbetet med våldsutsatta.

Indikator	Arsmål	KF:s årsmål	Periodicitet
 Andel medarbetare som gått utbildning kring att upptäcka barn som upplever våld i nära relation samt hedersrelaterat våld, konsekvenser av det och hur man kan prata om detta	50 %	Tas fram av nämnden	År
 Andel medarbetare som har genomgått utbildning om att upptäcka våldsutsatthet och konsekvenser av detta inkl särskilt utsatta grupper	50 %	Tas fram av nämnden	År
  Antal personer som utsatts för våld i nära relation som är kända av socialtjänsten	100 st	tas fram av nämnden	År

Nämndmål:

Hägersten-Liljeholmen är ett stadsdelsområde där ingen behöver vara rädd för våld

Förväntat resultat

Våldsutsatta personer som kommer i kontakt med förvaltningens verksamheter får stöd och skydd utifrån sina behov. Den våldsutsatta möter medarbetare i nämndens verksamheter som har kompetens att uppmärksamma situationen och ge rätt vägledning.

Aktivitet	Startdatum	Slutdatum
Inrätta ett Relationsvåldscentrum för region sydväst tillsammans med stadsdelsförvaltningarna Älvsjö och Skärholmen, med Skärholmen som värdstadsdel. Under året ses även möjligheterna att sammanföra respektive stadsdelsförvaltnings Relationsvåldsteam över.	2018-01-01	2018-12-31
Relationsvåldsteamet inom Enheten för ekonomiskt bistånd ska erbjuda socialtjänstens enheter utbildning och information om hur våld upptäcks och våldsutsatta uppmärksammas.	2018-01-01	2018-12-31

KF:s mål för verksamhetsområdet:

4.6 Stockholm är en tillgänglig stad för alla

Alla, oavsett funktionsförmåga ska tillförsäkras integritet, självbestämmande och möjlighet att kunna delta på lika villkor i samhällets gemenskap. Förvaltningen erbjuder individuellt anpassade stödinsatser till personer som har någon form av funktionsnedsättning i syfte att alla invånare i stadsdelsområdet ska kunna leva ett självständigt liv. Kvinnor och män, flickor och pojkar med funktionsnedsättningar tillförsäkras behövligt stöd och service i form av till exempel boendestöd, gruppboende, sysselsättning, daglig verksamhet och stöd till att få en anställning. Utredning och erbjudande om insatser utgår i från den enskildes behov och den enskildes kön eller könsuttryck saknar betydelse för vad som erbjuds. Insatserna präglas av hög kvalitet, trygghet och delaktighet. Den enskilde deltar i framtagandet av sin egen genomförandeplan och har på så sätt inflytande över hur insatsen utförs. Barn med funktionsnedsättningar och barn som lever i familjer där den vuxne ansöker om stöd och service för funktionsnedsättning uppmärksammas och barnets rätt till delaktighet tillgodoses.

Förvaltningens utförarverksamheter inom funktionsnedsättningsområdet bedriver ett aktivt utvecklingsarbete i syfte att öka brukarnas delaktighet och självständighet vilket skapar goda förutsättningar för en tillgänglig stad för alla. Verksamheterna är fria från våld och diskriminering.

Stadsdelsnämndens information och kommunikation är planerad, medveten och effektiv. Information som tas fram i verksamheterna är anpassad för den målgrupp informationen är riktad till.

Indikator	Årsmål	KF:s årsmål	Periodicitet
 Andel nöjda brukare - Daglig verksamhet (stöd och service till personer med funktionsnedsättning)	88 %	88 %	År
 Andel nöjda brukare - korttidsboende (stöd och service till personer med funktionsnedsättning)	95 %	90 %	År
 Andel nöjda brukare - LSS-boende, vuxna och barn (Stöd och	88 %	88 %	År

Indikator	Årsmål	KF:s årsmål	Periodicitet
♀ service till personer med funktionsnedsättning)			
♂ Andel personer med funktionsnedsättning som upplever att de blir väl bemötta av stadens personal (stöd och service till personer med funktionsnedsättning)	93 %	89 %	År
♂ Andel personer med funktionsnedsättning som upplever att de har en fungerande bostad (stöd och service till personer med funktionsnedsättning)	88 %	tas fram av nämnden	År
♂ Andel personer med funktionsnedsättning som upplever att de kan påverka insatsens utformning (stöd och service till personer med funktionsnedsättning)	77 %	77 %	År
♂ Andel personer med funktionsnedsättning som upplever att stadens inne och utemiljö är tillgänglig och användbar. (Stöd och service till personer med funktionsnedsättning)	75 %	tas fram av nämnden	År
♂ Brukarens upplevelse av trygghet - LSS-boende, vuxna och barn (stöd och service till personer med funktionsnedsättning)	91 %	91 %	År

Nämndmål:

Den interna och externa kommunikationen kännetecknas av att den är aktiv, tillgänglig och trovärdig.

Förväntat resultat

Andelen invånare som vet var information finns för att komma i kontakt med stadens verksamheter ska öka.

Andelen medarbetare som har tillgång till den information de behöver för arbetet ska öka.

Aktivitet	Startdatum	Slutdatum
Information på jämför service, webb och intranät ska uppdateras kontinuerligt samt ses över en till två gånger per år.	2017-01-01	2018-12-31

Nämndmål:

Personer med funktionsnedsättning lever ett självständigt liv och deltar på lika villkor i samhället

Förväntat resultat

Kvinnor och män med funktionsnedsättning som beviljas stödinsatser av socialtjänsten ska vara nöjda med den insats som beviljats samt uppleva att de kan påverka utformningen av insatsen.

Aktivitet	Startdatum	Slutdatum
Bedriva verksamhet på eftermiddags/kvällstid för ungdomar 13-17 år med funktionsnedsättning.	2015-01-01	2018-12-31
De skillnader i nöjdhet som finns mellan kvinnor och män i resultaten från stadens brukarundersökningar inom funktionsnedsättning analyseras och insatser vidtas för att höja nöjdheten och utjämna könsskillnaderna.	2018-01-01	2018-12-31
Förvaltningen gör, tillsammans med Skärholmens och Älvsjö stadsdelsförvaltningar en översyn för att undersöka förutsättningarna för en samlad organisation vad gäller assistansverksamhet. Om översynen stöder en gemensam organisation så är avsikten att den ska genomföras under 2018.	2018-01-01	2018-12-31

Aktivitet	Startdatum	Slutdatum
Förvaltningen ska initiera en brukarstyrd tillgänglighetsinventering inom ramen för feriearbete för ungdomar i syfte att ta reda på hur väl socialtjänsten är tillgänglig för olika typer av funktionsnedsättningar.	2017-01-01	2018-12-31
Se över möjligheten till taktila skyltar inom stadsdelsområdet.	2018-01-01	2018-12-31

KF:s mål för verksamhetsområdet:

4.7 Stockholm är en demokratisk stad där invånarna har inflytande

Stadsdelsnämnden ska utöka sitt samarbete med civilsamhället och fungera som en länk mellan föreningar och fastighetsägare, bland annat genom redan etablerade kanaler. På det sättet kan stadsdelsnämnden på ett bättre sätt agera stöd åt föreningar och andra i frågor berör deras verksamhet. Stadsdelsnämnden ska undersöka möjligheten att upplåta de egna verksamheternas lokaler till föreningar och utöka dialogen med utbildningsförvaltningen i syfte att bidra till att uppnå målet med ”en skola mitt i byn”. Stadsdelsförvaltningen ska fortsätta med och arbeta för att utveckla det pågående arbetet med medborgardialoger. Förvaltningen ska också undersöka förutsättningarna att arrangera evenemanget Trekantens dag, i samverkan med det lokala föreningslivet och andra berörda aktörer i närområdet och inom staden.

Indikator	Årsmål	KF:s årsmål	Periodicitet
 Andel stockholmare som har förtroende för stadsdelsförvaltningen i det område där de bor	40 %	Fastställs 2018	År
 Andel stockholmare som vet hur de kan påverka beslut som rör deras närmiljö	20 %	Fastställs 2018	År

Nämndmål:

Invånare är delaktiga och har möjlighet att påverka

Förväntat resultat

Andel invånare som har förtroende för stadsdelsförvaltningen i det område där de bor ökar och andel brukare som upplever delaktighet i nämndens verksamheter ökar.

Aktivitet	Startdatum	Slutdatum
Stärk kontakter med det lokala civilsamhället.	2017-01-01	2018-12-31
Öka invånarens möjlighet att komma i kontakt med de förtroendevalda.	2017-01-01	2018-12-31
Öka ungas möjligheter till inflytande och delaktighet i nämndens verksamhetsområde	2017-01-01	2018-12-31

KF:s mål för verksamhetsområdet:

4.8 Offentlig upphandling utvecklar staden i hållbar riktning

Indikator	Årsmål	KF:s årsmål	Periodicitet
 Andel elektroniska inköp	65 %	Tas fram av nämnden	Tertial
 Andel upphandlade avtal där en plan för systematisk uppföljning har tagits fram	85 %	85%	År

Nämndmål:

Vid offentliga upphandlingar ställer stadsdelsnämnden krav som bidrar till social, miljömässig och ekonomisk hållbar utveckling

Förväntat resultat

Tydliga krav i förfrågningsunderlag och avtal. Systematiska avtalsuppföljningar. Ökad andel elektroniska inköp.

Kommentar

Vid inköp och upphandling följs stadens program för upphandling. För att säkerställa avtalstrohet görs elektroniska inköp med anslutna leverantörer. Tydliga kvalitetskrav ska ställas, såsom att inköpta varor ska vara producerade under hållbara och ansvarsfulla förhållanden, med miljöhänsyn och krav på socialt ansvar. De leverantörer staden anlitar ska dela stadens mål i fråga om respekt för grundläggande mänskliga- och demokratiska fri- och rättigheter.

För de fall leverantörer inte är kollektivavtalsanslutna ska, så långt det är ändamålsenligt och möjligt enligt lag, krav ställas på särskilda kontraktsvillkor i nivå med svenska kollektivavtal.

Samverkan och samordning görs med omkringliggande stadsdelar i flera upphandlingar. Syftet är att få till ett större underlag för anbudsgivarna och därmed bättre avtal, både för ökad kvalitet och en kostnadseffektiv ekonomi.

I bilaga 3 plan för upphandling redovisas planerade upphandlingar 2018 med kontraktets sammanlagda värde är över 1,8 mnkr.

Nämnden har följande pågående entreprenadavtal:

- Städtjänster med avtalstid 2016-03-01 – 2018-09-30. Ny upphandling ska påbörjas (se bilaga x. Upphandlingen kommer att samordnas av någon av de andra deltagande stadsdelsförvaltningarna.
- Fruängsgårdens restaurang/måltidsservice med avtalstid 2016-08-16 – 2018-08-15 med möjlighet till förlängning ett plus ett år.
- Parkskötsel, renhållning och vinterväghållning på parkmark med avtalstid 2015-10-01 – 2018-09-30 med möjlighet till förlängning i två år. Avtalet är förlängt till 2020-09-30.
- Markarbeten vid parkinvesteringar med avtalstid 2016-06-27 – 2018-05-14 med möjlig förlängning ett plus ett år. Avtalet är förlängt till 2019-05-14.
- Nattpatrull och utryckning på larm inom hemtjänsten. Avtalstid 2014-10-01 – 2016-09-30 med möjlighet till förlängning i ett plus ett år. Avtalet är förlängt till 2018-09-30 och ny upphandling pågår.
- Skötsel av plaskdammar med avtalstid 2014-05-01 – 2016-04-30 med möjlig förlängning i två år. Avtalet är förlängt till 2018-04-30 och ny upphandling pågår.
- Gruppbostad Broder Pehr. Ny entreprenör (MO LSS AB) med avtalstid 2018-02-01 – 2022-01-31 med möjlighet till förlängning i två plus två år.
- Tvätt inom hemtjänsten med avtalstid 2017-01-31 – 2019-01-15 med möjlighet till förlängning i två år.
- Parklekarna Lugnet och Vippan med avtalstid 2017-10-01 – 2019-09-30 med

möjlighet till förlängning i ett plus ett år.

- Aspuddens parklek med avtalstid 2016-10-01 – 2020-09-30 med möjlighet till förlängning i två år.
- Öppna förskolan i Fruängen med avtalstid 2017-08-01 – 2020-07-31 med möjlighet till förlängning i två år.
- Åsengårdens vård- och omsorgsboende. Detta är centralt upphandlad entreprenad där verksamhetsuppföljning sköts av nämnden.
- Upphandling pågår om trygghetsskapande teknik för boende på servicehus och särskilda boendeformer. Avtal planeras bli klart i början av året.

Aktivitet	Startdatum	Slutdatum
Arbeta aktivt för att öka andelen elektroniska inköp	2018-01-01	2018-12-31
Genomföra systematiska avtalsuppföljningar	2018-01-01	2018-12-31

Uppföljning av ekonomi

Nämndens ekonomiska förutsättningar

Kommunfullmäktige fördelar resurser till nämndens verksamheter genom resursfördelningssystemet. Utgångspunkten för fördelningen till nämndens verksamheter i denna verksamhetsplan är kommunfullmäktiges prioritering. Nettobudgeten för nämndens driftverksamhet om 1 931,5 mnkr består av kostnader med 2 009,3 mnkr och intäkter med 77,8 mnkr. För investeringar har 17,3 mnkr fördelats. Administrationen finansieras gemensamt av verksamheterna. I tabellen nedan redovisas fördelningen till nämndens verksamheter.

	RAM KF 2018			OMFÖRDELNING KOSTNADER 2018			VP 2018		
	NETTO	Intäkter	Kostn.	Adm.	Barn och Ungdom	Korr. över 65 år	Kostn.	Intäkter	NETTO
Nämnd- och förvaltningsadm.	0,0	0,0	0,0	50,8	0,0	0,0	50,8	0,0	50,8
Individ- och familjeomsorg	148,9	2,5	151,4	-3,8	8,5	3,6	159,7	2,5	157,2
varav barn och ungdom	74,3	1,2	75,5	-1,9	8,5	0	82,1	1,2	80,9
varav vuxna och missbrukare	26,0	1,3	27,3	-0,7	0	0	26,6	1,3	25,3
varav socialpsykiatri	48,6	0,0	48,6	-1,2	0,0	3,6	51,0	0,0	51,0
Stadsmiljöverk.	14,5	0,0	14,5	-0,4	0,0	0,0	14,1	0,0	14,1
Avskrivningar	9,5	0,0	9,5	0,0	0,0	0,0	9,5	0,0	9,5
Internräntor	0,5	0,0	0,5	0,0	0,0	0,0	0,5	0,0	0,5
Förskoleverksamhet	689,1	54,3	743,4	-18,9	4,6	0,0	729,1	54,3	674,8
Barn, kultur och fritid	44,0	0,0	44,0	-1,1	-13,1	0,0	29,8	0,0	29,8
Äldreomsorg	610,7	17,5	628,2	-16,0	0,0	-3,6	608,6	17,5	591,1
Stöd och service till personer med	335,1	0,0	335,1	-8,5	0,0	0,0	326,6	0,0	326,6

	RAM KF 2018			OMFÖRDELNING KOSTNADER 2018			VP 2018		
funktionsneds.									
Arbetsmarknadsåtg.	12,0	1,6	13,6	-0,3	0,0	0,0	13,3	1,6	11,7
Ekonomiskt bistånd	67,2	1,9	69,1	-1,8	0,0	0,0	67,3	1,9	65,4
varav handläggning	16,0	0,0	16,0	-0,4	0,0	0,0	15,6	0,0	15,6
Övrig verksamhet	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
SUMMA	1931,5	77,8	2009,3	0,0	0,0	0,0	2009,3	77,8	1931,5

Finansieringen av nämnd- och förvaltningsadministration uppgår till 2,54 procent av nämndens budget, vilket är samma andel som 2017. Kommunfullmäktige fördelar inga resurser för administration. Budget för administrationen fördelas därför genom ett procentuellt avdrag från respektive verksamhetsområde.

Kommunfullmäktige fördelar resurser till verksamhet för barn, kultur och fritid. Eftersom dessa verksamheter även bedrivs inom individ- och familjeomsorg respektive förskola behöver en fördelning av resurserna göras av nämnden. Budgeten för verksamhet för barn, kultur och fritid som är på 42,9 mnkr efter avdrag för administration har fördelats med 8,4 mnkr till familjestöd, ungdomsmottagning samt till öppen förskola. Resterande 34,5 mnkr fördelas till kollo, fritidsgårdar, parklekar, fältassistenter, kultur- och föreningsverksamhet.

Från äldreomsorgen har 3,6 mnkr fördelats till verksamhet socialpsykiatri som har kostnadsansvaret för personer som fyller 65 år under 2018, medan resurserna från kommunfullmäktige fördelas till äldreomsorgen.

Nedan följer analyser och tabeller per verksamhetsområde. Tabellerna visar fördelade intäkter och kostnader samt nettobudget för 2017 och 2018. I kolumn prognos 2017 och bokslut 2016 inkluderas omslutningsförändringar, prestationsförändringar och budgetjusteringar.

Omslutningsförändringar om 180,3 mnkr redovisas i separat tabell under rubriken omslutningsförändringar.

Nämnd- och förvaltningsadministration

Nämnd- och förvaltningsadm. (mnkr)	Budget 2017	Budget 2018	Jmf budget 2017-2018	Prognos 2017	Bokslut 2016
Intäkter	0,0	0,0	0,0	1,5	2,7
Kostnader	48,8	50,8	-2,0	50,2	52,3
Netto	48,8	50,8	-2,0	48,7	49,6

Budgeten för nämnd- och förvaltningsadministration uppgår till 50,8 mnkr, vilket motsvarar 2,54 procent av nämndens totala anslag, vilket är samma andel som 2017.

Kommunfullmäktige fördelar inga resurser för administration och budget för administrationen fördelas därför genom ett procentuellt avdrag från verksamheternas budget. Andelen av budget som går till nämnd- och förvaltningsadministration är oförändrad från 2017.

Budgeten för nämnd- och förvaltningsadministration uppgår till 50,8 mnkr vilket är en ökning med 2,0 mnkr jämfört med föregående år.

Individ- och familjeomsorg

Individ- och familjeomsorg (mnr)	Budget 2017	Budget 2018	Jmf budget 2017-2018	Prognos 2017	Bokslut 2016
Intäkter	2,4	2,5	-0,1	88,8	131,8
Kostnader	145,7	159,7	-14,0	258,6	308,4
Netto	143,3	157,2	-13,9	169,8	176,6

Individ- och familjeomsorgs nettobudget uppgår till 157,2 mnr, vilket är en ökning med 13,9 mnr jämfört med 2017. Ökningen förklaras av en central satsning i staden på barn och unga.

Intäkterna avser ersättning för placerade barn och egenavgifter.

Barn och ungdom

varav Barn och ungdom (mnr)	Budget 2017	Budget 2018	Jmf budget 2017-2018	Prognos 2017	Bokslut 2016
Intäkter	1,1	1,2	-0,1	75,6	92,9
Kostnader	74,1	82,1	-8,0	165,9	191,6
Netto	73,0	80,9	-7,9	90,3	98,7

Nettobudgeten för barn och ungdom uppgår till 80,9 mnr, vilket är en ökning med 7,9 mnr jämfört med 2017. Ökningen förklaras av en central satsning i staden på barn och unga. Intäktskravet har ökat med 0,1 mnr.

Vuxna och missbrukare

varav Vuxna och missbrukare (mnr)	Budget 2017	Budget 2018	Jmf budget 2017-2018	Prognos 2017	Bokslut 2016
Intäkter	1,3	1,3	0,0	4,7	4,1
Kostnader	24,6	26,6	-2,0	37,2	36,1
Netto	23,3	25,3	-2,0	32,5	32,0

Nettobudgeten för vuxna och missbrukare uppgår till 25,3 mnr, vilket är en ökning med 2,0 mnr jämfört med 2017.

Stadsdelsnämnden ansöker om budgetjustering på totalt 2,9 mnr för arbete mot hemlöshet. 1,4 mnr för 2018 och 1,5 mnr för 2019.

Socialpsykiatri

varav Socialpsykiatri (mnr)	Budget 2017	Budget 2018	Jmf budget 2017-2018	Prognos 2017	Bokslut 2016
Intäkter	0,0	0,0	0,0	10,9	34,8
Kostnader	47,0	51,0	-4,0	57,9	80,7
Netto	47,0	51,0	-4,0	47,0	45,9

Nettobudgeten för socialpsykiatri uppgår till 51,0 mnr, vilket är en ökning med 4,0 mnr jämfört med 2017.

Stadsmiljöverksamhet

Stadsmiljöverksamhet (mnkr)	Budget 2017	Budget 2018	Jmf budget 2017-2018	Prognos 2017	Bokslut 2016
Intäkter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
Kostnader	12,7	14,1	-1,4	12,9	12,0
Netto	12,7	14,1	-1,4	12,9	11,9

Stadsmiljöverksamhetens nettobudget uppgår till 14,1 mnkr vilket är en ökning med 1,4 mnkr jämfört med budget 2017.

Kapitalkostnader inom parkinvesteringar

Kapitalkostnader (mnkr)	Budget 2017	Budget 2018	Jmf budget 2017-2018	Prognos 2017	Bokslut 2016
Avskrivningar (netto)	7,8	9,5	-1,7	8,3	8,8
Internräntor (Netto)	1,5	0,5	1,0	0,7	1,3
Netto	9,3	10,0	-0,7	9,0	10,1

Kapitalkostnaderna för 2018 uppgår till 10,0 mnkr vilket är en minskning med 0,7 mnkr jämfört med budget 2017.

Förskoleverksamhet

Förskola (mnkr)	Budget 2017	Budget 2018	Jmf budget 2017-2018	Prognos 2017	Bokslut 2016
Intäkter	52,5	54,3	-1,8	58,5	74,4
Kostnader	707,0	729,1	-22,1	710,2	711,6
Netto	654,5	674,8	-20,3	651,7	637,2

Nämnden får en preliminär budget för förskoleverksamheten som är baserad på antal inskrivna barn i mars 2017. Detta innebär i denna budget, 5072 barn. Den slutliga budgeten för nämnden kommer att justeras i december, efter det faktiska antal barn som varit inskrivna under året. Enligt barnprognos för 2018 ser det ut att blir ett lägre barnantal än inskrivna barn i mars 2017.

Nettobudgeten för förskoleverksamheten är 674,8 mnkr vilket är en ökning med 20,3 mnkr jämfört med 2017. Prestationerna har minskat något, men ökningen beror primärt på att schablonen höjts med 2,99 procent (kan jämföras med en höjning 2016-2017 med ca 1,5 procent). Den kommunala förskolepengen uppgår till 80 procent av grundschablonen för barn i förskola. I år finns ingen barnomsorg i familjedaghem, denna verksamhet upphörde 2017-06-30. Det socioekonomiska tilläggsanslaget har höjts med 1,3 mnkr, av detta är 0,7 mnkr anslag till Introduktionsförskolor. Nämnden kommer även att söka kompensation för förskolor med höga hyror.

Medel för att uppfylla barnomsorgsgarantin kommer att fördelas ur Kommunstyrelsens centrala medelsreserv. Barnomsorgsgarantin ska uppfyllas under hela året.

Stadsdelsnämnden ansöker om budgetjustering på 5,2 mnkr för giftfri förskola och kommer troligtvis också söka för trygghetsskapande åtgärder.

Barn, kultur och fritid

Barn, kultur och fritid (mnkr)	Budget 2017	Budget 2018	Jmf budget 2017-2018	Prognos 2017	Bokslut 2016
Intäkter	0,0	0,0	0,0	2,9	2,8
Kostnader	27,1	29,8	-2,7	31,2	23,4
<i>Varav demokratimedel</i>	2,2	0,0	2,2	2,2	3,5
Netto	27,1	29,8	-2,7	28,3	20,6

Budgeten för barn, kultur och fritid uppgår till 29,8 mnkr vilket är en ökning med 2,7 mnkr jämfört med 2017.

I anslaget finns budgeterade medel för, fält- och preventionsarbete, fritidsgårdar, parklekar, flyktingförskola, öppna förskolor, sommarkollo, föreningsbidrag, kulturaktiviteter, kultursekreterare, och konsumentvägledning.

Äldreomsorg

Äldreomsorg (mnkr)	Budget 2017	Budget 2018	Jmf budget 2017-2018	Prognos 2017	Bokslut 2016
Intäkter	17,4	17,5	-0,1	149,5	151,4
Kostnader	585,6	608,6	-23,0	730,0	727,4
Netto	568,2	591,1	-22,9	580,5	576,0

Nettobudgeten för äldreomsorgen uppgår till 591,1 mnkr, vilket är en ökning med 22,9 mnkr i jämförelse med budget 2017. Budgetökningen innehåller en höjning av ersättningsnivåerna för hemtjänst i ordinärt boende med 2,5 procent. Avlösning och ledsugning uppräknas med 2,7 procent. Ersättningsnivån för särskilda boenden höjs med 2,7 procent. Lokalschablonen räknas upp enligt konsumentprisindex (KPI) vilket innebär en ökning med 1,7 procent. Ersättningen för biståndsbedömd dagverksamhet för äldre höjs med 2,5 procent. Servicehusen ingår inte i kundvalsmodellen och priset består av två delar, ett grundpris per person och månad och ett pris för respektive vårdnivå. Ersättning höjs med 2,5 procent från den tidigare prismodellen för hemtjänsten i servicehus samt grundkostnadsersättningen som beräknas utifrån faktiska kostnader.

Budgeten till vuxenheten och stöd och service till personer med funktionsnedsättning beräknas bli 2,7 mnkr högre år 2018 på grund av fler personer fyller 65 år det kommande året.

Intäktsbudgeten ökar med 0,1 mnkr år 2018 i jämförelse med 2017.

För 2017 prognostiserar äldreomsorgen ett nettounderskott med 9,9 mnkr efter budgetjusteringar som beviljats under året.

Stöd och service till personer med funktionsnedsättning

Stöd och service till personer med funktionsnedsättning (mnkr)	Budget 2017	Budget 2018	Jmf budget 2017-2018	Prognos 2017	Bokslut 2016
Intäkter	0,0	0,0	0,0	64,9	63,0
Kostnader	304,7	326,6	-21,9	378,2	349,1
Netto	304,7	326,6	-21,9	313,3	286,1

Budgeten grundar sig främst på en schablonersättning per beslutad omsorgsnivå för varje brukare på boenden, daglig verksamhet och korttidsvistelse. Budgeten har beräknats utifrån prestationsmätningen hösten 2017 och kommer justeras efter två avläsningstillfällen under 2018. Ramen innehåller även ett fast anslag för insatser främst enligt socialtjänstlagen.

Nettobudgeten för stöd och service till personer med funktionsnedsättning uppgår till 326,6 mnkr, vilket är en ökning med 21,9 mnkr jämfört med 2017. Förändringen beror på ökningen av prestationsförändringar, ökade kostnader för persontransporter och ökat fast anslag. Ersättningarna till utförarna höjdes med 1,5 procent för barn- och vuxenboende samt daglig verksamhet inom LSS.

Intäkterna avser främst hyresintäkter, intäkter för utförda timmar inom personlig assistans och försäljning av platser inom daglig verksamhet till andra förvaltningar och kommuner.

Arbetsmarknadsåtgärder

Arbetsmarknadsåtgärder (mnkr)	Budget 2017	Budget 2018	Jmf budget 2017-2018	Prognos 2017	Bokslut 2016
Intäkter	1,5	1,6	-0,1	4,9	3,1
Kostnader	11,6	13,3	-1,7	15,0	12,0
Varav feriearbetare	4,6	5,7	-1,1	-4,0	-3,5
Netto	10,1	11,7	-1,6	10,1	8,9

Nettobudgeten för arbetsmarknadsåtgärder uppgår till 11,7 mnkr vilket är en ökning med 1,6 mnkr jämfört med 2017. Ökningen beror främst på att anslaget för feriearbete har ökat.

Ekonomiskt bistånd

Ekonomiskt bistånd (mnkr)	Budget 2017	Budget 2018	Jmf budget 2017-2018	Prognos 2017	Bokslut 2016
Intäkter	1,8	1,9	-0,1	6,0	7,1
Kostnader	64,2	67,3	-3,1	64,0	65,6
Varav handläggning	15,5	15,6	-0,1	16,4	17,1
Netto	62,4	65,4	-3,0	58,0	58,5

Nettobudgeten för ekonomiskt bistånd uppgår till 65,4 mnkr vilket är en ökning med 3,1 mnkr jämfört med budget för 2017. Under oktober månad 2017 uppgick antalet hushåll preliminärt till 456. Det minskade antalet hushåll under 2017 är ett resultat av enhetens utvecklingsarbete och det allmänna konjunkturläget. I budget ingår även sommarlovspeng till barnfamiljer med 0,1 mnkr, vilket är en central satsning i staden.

Intäkterna avser bland annat återbetalningar från försäkringskassan och felaktigt utbetalt försörjningsstöd. Jämfört med budget 2017 har förvaltningens intäktskrav ökat med 0,1 mnkr.

Övrig verksamhet

Övrig verksamhet/ omstrukturering (mnkr)	Budget 2017	Budget 2018	Jmf budget 2017-2018	Prognos 2017	Bokslut 2016
Intäkter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kostnader	15,0	0,0	15,0	14,6	0,4
Netto	15,0	0,0	15,0	14,6	0,4

Nettobudgeten för övrig verksamhet uppgår till noll. Tidigare har en förvaltningsgemensam buffert budgeterats inom området, vilken 2018 ligger utfördelad inom respektive verksamhetsområde.

Investeringar

Parkinvesteringar

Stadsdelsnämndens mål under det kommande året är att fortsätta arbetet med att skapa förutsättningar för tillgänglighet och delaktighet i användandet av den fysiska utemiljön.

Investeringsutgifterna i investeringsplanen avseende parkanläggningar uppgår till 15,1 mnkr som kommer att användas till upprustning av Svandammsparken samt mindre parkinvesteringar och reinvesteringar såsom tillgänglighetsåtgärder, upprustning av trappor och ramper.

Stadsdelsnämnden ansöker om klimatinvesteringsmedel med 10,0 mnkr för ledbelysning på förskolor och ett vård- och omsorgsboende, 5,0 mnkr för utbyte av äldre vitvaror samt 0,2 mnkr för inköp av elcyklar till tjänsteresor, (bilaga 10).

Budgeten för kapitalkostnader avseende parkanläggningar uppgår till 10,0 mnkr.

Maskiner och inventarier

Stadsdelsnämnden har tilldelats en budget för investeringar av maskiner och inventarier om 2,2 mnkr som samordnas inom administrativa avdelningen. En investering är, enligt stadens anvisningar, en anskaffning av en anläggningstillgång med ett värde över ett basbelopp och ett bestående värde i tre år eller mera. Driftbudgeten belastas sedan med kapitalkostnader under anläggningstillgångens beräknade livslängd.

Försäljningar av anläggningstillgångar

Inte aktuellt för Hägersten-Liljeholmens stadsdelsnämnd.

Resultatenheter

Resultatenheter ska föra över hela sitt resultat, både över- och underskott till följande år som uppkommer till följd av enhetens eget handlande, med maximalt 5 procent av enhetens bruttobudget för året. Resultatfonden får ha ett överskott med maximalt 10 procent av enhetens bruttobudget.

Uppkomna underskott i resultatfonden ska täckas i samband med nästkommande års bokslut. Om underskottet inte har kunnat täckas under nästkommande år upplöses resultatenheten och underskottet täcks i bokslutet av nämnden.

Ersättningarna till resultatenheterna redovisas i bilaga 4.

Följande enheter föreslås vara resultatenheter år 2018:

Förskoleområden

- Norra förskoleområdet

- Södra förskoleområdet
- Östra förskoleområdet

I stadsdelsområdet finns tre förskoleområden, Östra, Sydvästra och Norra förskoleområdet. Varje förskoleområde utgör en resultatenheter som leds av en områdeschef. Pengen till förskola uppgår till 80 procent av grundschablonen. Pengen till familjedaghem uppgår till 94 procent av grundschablonen.

Social omsorg

- Hägerstens gruppboheter
- Liljeholmens gruppboheter
- Årstadals gruppboheter
- Liljeholmens dagliga verksamhet
- Glasade gångens dagliga verksamhet

Av social omsorgs totalt sju utförarenheter utgör fem resultatenheter. (Västertorps dagliga verksamhet har under 2017 gått över och ingår i Liljeholmens dagliga verksamhet. Fruängens yrkesgrupp kommer fr o m 1/1 2018 ingå i Glasade gångens dagliga verksamhet)

Äldreomsorg

- Fruängsgårdens servicehus

Av äldreomsorgens totalt sju enheter utgör en resultatenheter.

Verksamhetsprojekt (driftprojekt)

Inte aktuellt för Hägersten-Liljeholmens stadsdelsnämnd.

Budgetjusteringar

Stadsdelsförvaltningen föreslår att stadsdelsnämnden ansöker om följande budgetjusteringar:

- Ansökan om medel för arbete mot hemlöshet, central medelsreserv om totalt 2,9 mnkr. 1,4 mnkr för 2018 och 1,5 mnkr för 2019 (se bilaga 8)
- Ansökan om medel för åtgärder för giftfri förskola om 5,2 mnkr (se bilaga 11)
- Ansökan om kompetensutvecklingsmedel om 0,6 mnkr (se bilaga 9)
- Ansökan om medel för klimatinvesteringar om 15,2 mnkr (se bilaga 10)

Inga av ovanstående budgetjusteringar är inkluderade i redovisad nämndbudget. Om de inte beviljas blir aktiviteterna heller inte utförda då de inte ryms inom ordinarie budget.

Omslutningsförändringar

I den tilldelade budgetramen ingår endast kostnader och intäkter för nämndens egen verksamhet. Utöver dessa har nämnden kostnader och intäkter för andrahandsuthyrning av lägenheter inom socialpsykiatri, äldreomsorg och funktionsnedsättning samt ökade kostnader och intäkter för verksamhet som säljs till andra nämnder, kommuner och externa parter. Omslutningsförändringar redovisas om sammanlagt 180,3 mnkr.

Omslutningsförändring (mnkr)	Kostnader	Intäkter
<i>Nämnd- och förvaltningsadministration</i>	0,9	-0,9
Avser administrativ ersättning från Älvsjö SDN och Skärholmens SDN		
<i>Individ- och familjeomsorg exklusive socialpsykiatri</i>	6,7	-6,7
Avser administrativ ersättning för familjerätt och ungdomsmottagning		
<i>Socialpsykiatri</i>	8,5	-8,5
Avser försäljning till andra SDN och kommuner, boendehyror och egenavgifter		
<i>Förskoleverksamhet</i>	3,7	-3,7
Avser försäljning till andra SDN och kommuner		
<i>Äldreomsorg</i>	91,9	-91,9
Avser försäljning till andra SDN och kommuner, boendehyror och egenavgifter		
<i>Funktionsnedsättning</i>	64,0	-64,0
Avser försäljning till andra SDN och kommuner, boendehyror och egenavgifter		
<i>Arbetsmarknadsåtgärder</i>	3,1	-3,1
Avser OSA och visstidsanställningar		
<i>Barn, kultur och fritid</i>	1,5	-1,5
Avser föräldraavgifter för sommarkollo		
Summa	180,3	-180,3

Medel för lokaländamål

Hägersten-Liljeholmens stadsdelsnämnd beräknar erhålla cirka 16,4 mnkr i bidrag för höga hyror inom förskolan 2018.

Övriga ekonomiska redovisningar

Kvalitetsarbete

Grunden för stadsdelsnämndens kvalitetsarbete är stadens budget och stadens program för kvalitetsutveckling. För att säkerställa att kommunfullmäktiges fastställda mål uppfylls finns i kommunallagen krav på intern kontroll. I planen för nämndens interna kontroll sker uppföljning av den löpande kontrollen av att processer, rutiner eller arbetsätt, som syftar till att säkerställa att verksamhetens mål uppnås. I arbetet med internkontrollplan ingår att arbeta med väsentlighets- och riskanalys i vilken nämnden uppskattar väsentlighetsgraden och risken för att oönskade händelser ska inträffa. För att kunna rätta till fel och brister och utveckla och förbättra verksamheten har förvaltningen rutiner för att ta hand om de synpunkter som mottagarna av servicen har. Förvaltningen deltar i stadens gemensamma aktiviteter för att sprida goda idéer och metoder inom olika verksamheter, exempelvis kvalitetsutmärkelsen och mässor för goda exempel.

Övrigt

Stadsdelsnämnden fortsätter att utveckla samverkan med andra stadsdelsnämnder samt att finna nya samverkansområden.